

HISTORICKÁ PENOLOGIE

Časopis pro historickou penologii

Vydává Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR

2/2007

Věznice Valdice v historii českého vězeňství

Věznice Valdice je nejstarším vězeňským zařízením, které střeží a spravuje Vězeňská služba České republiky k umístování odsouzených mužů do výkonu trestu odnětí svobody ve věznicích s ostrahou, zvýšenou ostrahou a do výkonu doživotního trestu.

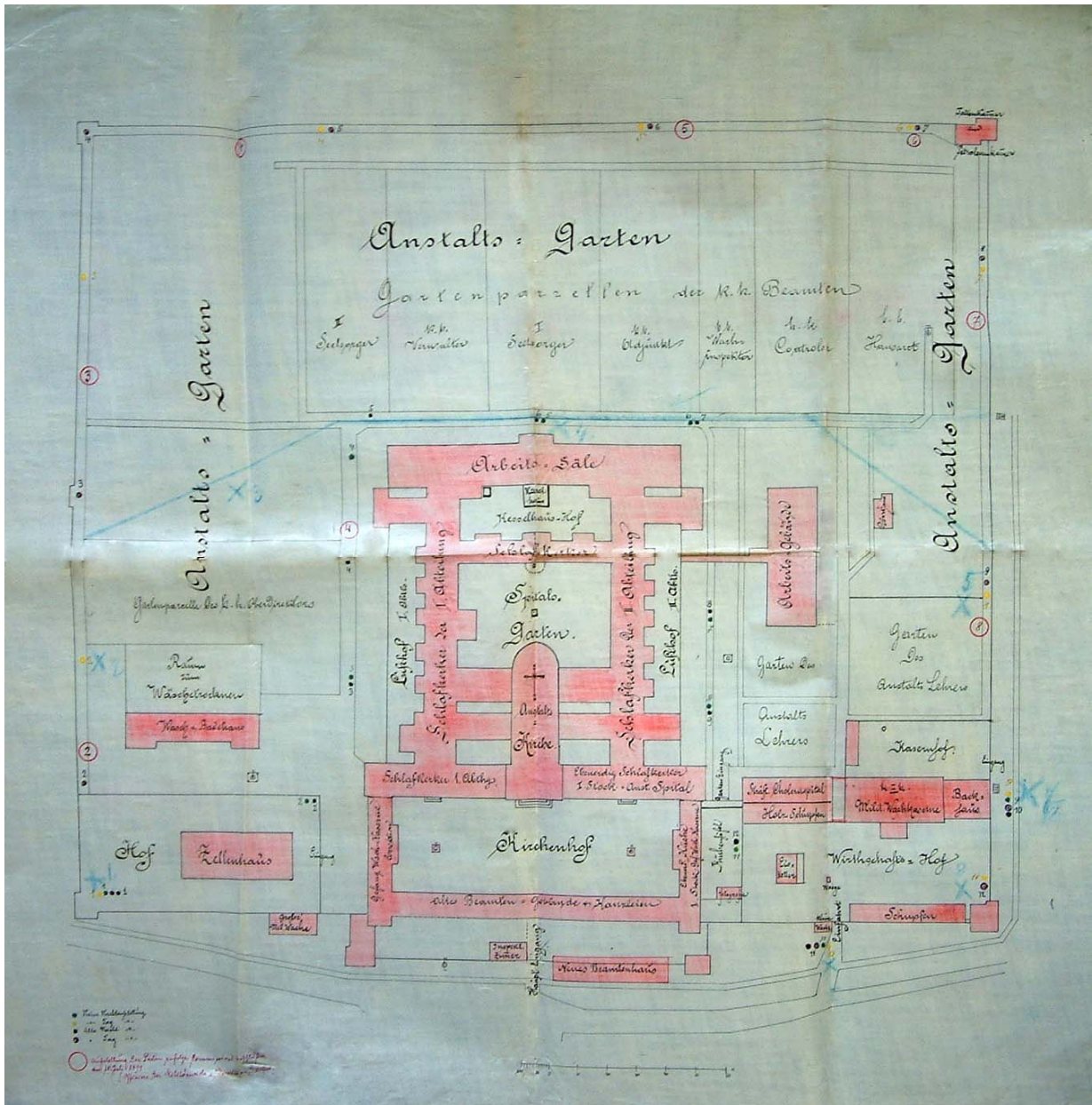
U příležitosti 150. výročí zřízení C.k. mužské trestnice Kartouzy v bývalém kartuziánském klášteře ve Valdicích u Jičína se nabízí sledovat dramatické vývojové proměny tohoto vězeňského zařízení v jednotlivých charakteristických obdobích let 1857 – 2007.

I.

Vězeňství habsburské monarchie (1850 – 1918)

V roce 1850 dochází na území habsburské monarchie včetně Čech, Moravy a Slezska k zestátnění soudnictví a vězeňství. Ve 2. polovině 19. století se rozvíjí vzdělávání vězňů, zejména mladistvých a sociální pomoc při propuštění, kterou poskytovaly dobrovolné spolky. Podle trestního zákona č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích byl odstupňován trest odnětí svobody na těžký žalář, žalář, tuhé vězení a vězení. Rozdíl spočíval zejména v poutání, stravování, odívání a zařazování trestanců do pracovní činnosti. K výkonu trestu byli trestanci umístováni po určitou dobu v samovazbě (na samostatné cele) a pro zbytek trestu ve vazbě společné (na společné ložnici). Podle stupně zločinnosti a dosažené nápravy byli dále rozdělováni do 3 disciplinárních (kázeňských) tříd, kterým odpovídala různá míra příznávaných zvýhodnění (např. nákup zboží, dopisování, návštěvy aj.). Chování a činnost trestanců upravoval tzv. Domácí řád a jeho porušování bylo kázeňsky trestáno. Nejprísnejšími tresty bylo uložení půstu, tvrdého lože, samovazby nebo temnice. Všichni trestanci byli povinni vykonávat přidělenou práci, navštěvovat bohoslužby (katolické, evangelické nebo židovské) a ngramotní nebo nedostatečně vzdělaní trestanci do 35 let věku byli povinni se zúčastňovat školního vyučování. Správa mužských i ženských trestních ústavů byla svěřena do péče ženských řeholních řádů, z nichž v Čechách působila Kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského. Určená představená řádu rozhodovala v součinnosti s inspektorem

ústavu, který byl zodpovědný za službu dozorců. Trestní ústavy byly střeženy vojskem až do vydání zákona č. 16/1914 ř.z., o sboru stráže vězeňské. Dohled nad výkonem trestu prováděl domácí komisař, příslušný vrchní státní zástupce a v nejvyšší instanci generální inspektor pro vězeňství se sídlem v Praze.

Situáční plán C.k. trestního ústavu pro muže v Kartouzích (2. polovina 19. stol.)

V roce 1857 byl zakoupen objekt bývalého kartuziánského kláštera ve Valdicích u Jičína ke zřízení „C.k. trestního ústavu pro muže v Kartouzích“ (K.k. Maennerstrafanstalt in Karthaus). Využití bývalého kláštera na trestní ústav (trestnici) si vyžádalo rozsáhlé stavební úpravy a dostavby, které probíhaly až do roku 1873. Ústav byl určen k výkonu trestu žaláře a těžkého žaláře pro odsouzené muže z Čech, Moravy, Slezska, Rakous, Solnohradska a Tyrolska s uloženým trestem nad 10 let. První trestanci včetně známého pachatele loupeží Václava Babinského byli dopraveni ze zrušené pevnostní věznice na Špilberku v Brně. Stav přichozích údajně vzrostl až na 800 trestanců, ale ke dni 9.6.1896 se nacházelo v ústavu jen 464 trestanců a 152 míst bylo neobsazeno. Trestanci byli zařazováni do práce jednak k zajištění provozu ústavu (např. v prádelně, kuchyni, pekárně), jednak v rámci výrobní činnosti ústavu (draní peří, zhotovování sáčků, rohoží, truhlářských a klempířských výrobků, polní a zahradnické práce). V letech 1857 – 1868 byla správa ústavu svěřena sestře Majdaleně Holfeldové, představené 20-ti členné skupiny milosrdných sester Kongregace sv. Karla Boromejského. Činnost sester se projevila ve zlepšení podmínek k plnění Domácího řádu z hlediska hygieny, stravování, pracovní činnosti a kázně vězňů. V roce 1868 byl jmenován prozatímním ředitelem Ferdinand Zöhrer a o rok později se stal ředitelem Antonín Brener. Řediteli ústavu byli podřízeni vězeňští úředníci: správce, kontrolor, adjunkt, inspektor stráže, dále kaplani a lékař. Kázeň trestanců zajišťoval inspektor stráže, 6 vrchních dozorců a 49 dozorců. Nepřetržitě střežení ústavu vykonávalo 96 vojáků c.k. infanterie (pěšího pluku) pod velením 2 důstojníků a šikovatele.

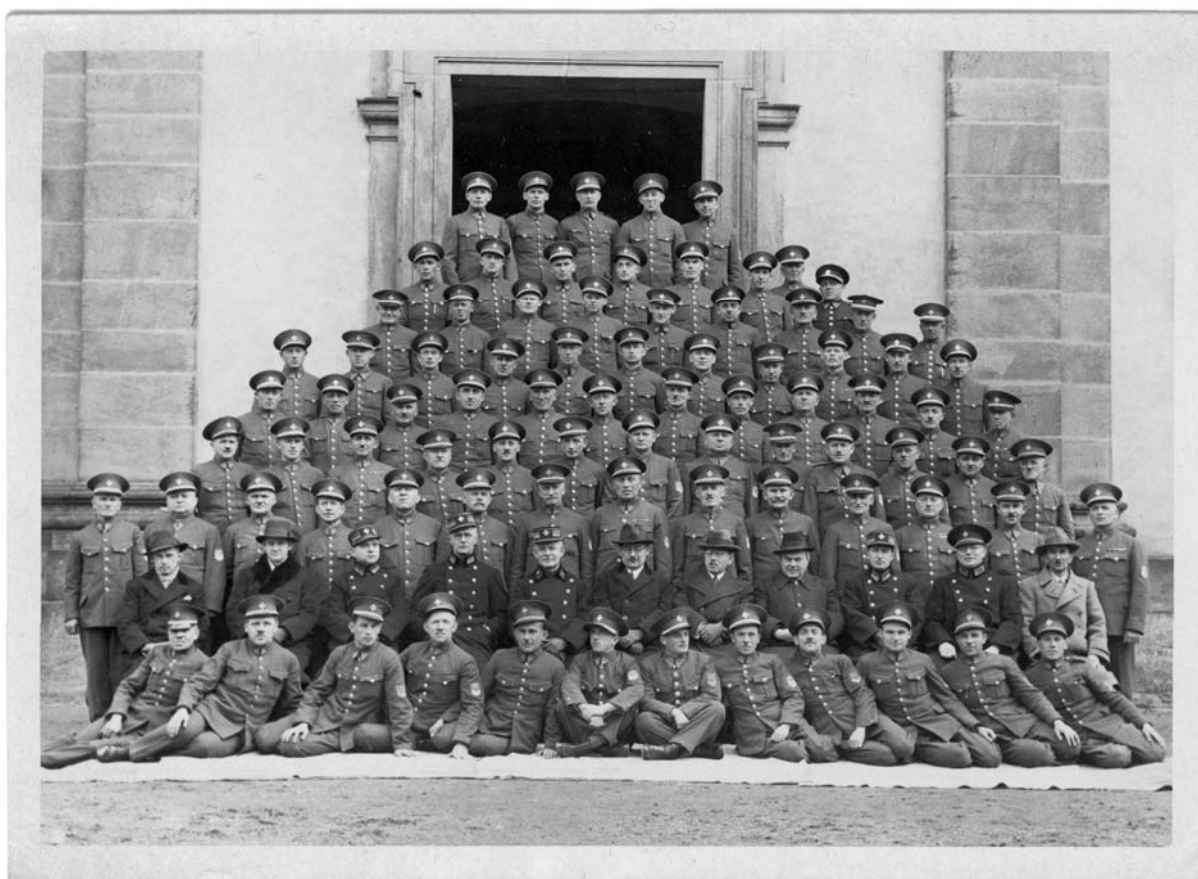
II.

Vězeňství Československé republiky (1918 – 1939)

Po vzniku Československé republiky (ČSR) v roce 1918 byl převzat justiční a vězeňský systém rakouské monarchie. Základní legislativní úprava, organizace a správa vězeňství byla postupně zdokonalována počínaje rokem 1919. Zejména byl prohlubován progresivní systém výkonu trestu, založený na postupném zmírňování vězeňského režimu v závislosti na průběhu nápravy trestanců, rozdělených zpravidla do 3 disciplinárních tříd. Převedení do I. třídy bylo předpokladem k návrhu na podmíněné propuštění z výkonu trestu, které bylo uzákoněno již v roce 1919. V roce 1928 existovalo v ČSR 6 mužských trestnic k výkonu trestů od 1 roku až po doživotí, z toho 2 trestnice pro prvotrestance a polepšitelné recidivisty (Plzeň, Leopoldov) a 2 trestnice pro nepolepšitelné trestance (Kartouzy, Ilava), dále trestnice pro choré a invalidní trestance (Mírov) a trestní ústav pro mladistvé do 20 let s trestem nad 6 měsíců (Mikulov). Vedle toho existovala samostatná ženská trestnice s oddělením pro mladistvé (Řepy u Prahy). Tresty žaláře od 6 měsíců do 1 roku byly vykonávány v trestničních odděleních krajských soudních věznic. Mužští trestanci s dlouhodobými tresty bez možnosti podmíněného propuštění byli po dvou třetinách vykonaného trestu přemísťováni do tzv. přechodného ústavu v Leopoldově. Mladiství vykonávali trest zavření v polepšovnicích nebo v určených trestních ústavech. Vězeňství bylo centrálně řízeno příslušným odborem na ministerstvu spravedlnosti, který úzce spolupracoval s Mezinárodní komisí pro trestní právo a vězeňství. Dohled nad výkonem trestu prováděli domácí komisaři (příslušní okresní prokurátoři), občanskí kontroloři (poslanci Národního shromáždění) a od roku 1921 pověření úředníci ministerstva spravedlnosti.

„Trestnice pro muže v Kartouzích u Jičína“ byla určena pro nepolepšitelné trestance (odsouzené nejméně třikrát za zločin stejného druhu) ze Země české a z obvodů moravských krajských soudů v Brně, Olomouci, Jihlavě a Znojmě. Mezi nejznámější trestance patřil Josef Šoupal, odsouzený v roce 1923 za atentát na ministra financí Aloise Rašína. V roce 1928 zde

bylo umístěno celkem 428 trestanců z toho 35 k výkonu doživotního trestu. Vedle prací k zajišťování provozu trestnice byli trestanci zaměstnáváni lepením obchodních sáčků a řemeslnými pracemi v dílnách (zámečnické, truhlářské, krejčovské, obuvnické, knihařské a tkalcovské), v zahradnictví a na polích. Kromě pravidelných bohoslužeb a školního vyučování byly konány vzdělávací přednášky k otázkám osobní a sociální hygieny. Trestancům bylo umožňováno zapůjčování knih z vězeňské knihovny, pěstování hudby, zpěvu a pořádání ústavních koncertů. V letech 1918 - 1936 spravoval trestnici Gustav Erhart, ředitel vězeňské správní služby spolu s úřednickou konferencí ve složení: správce, kontrolor, adjunkt, lékař, učitel a duchovní, která navrhovala nejdůležitější výchovná opatření (zařazování do disciplinárních tříd, kázeňské tresty, podmíněné propuštění aj.).

Valdičtí dozorci v roce 1930

Za strážní a dozorcí službu zodpovídal inspektor vězeňské služby strážní, jemuž byli podřízeni vrchní dozorcí, dozorcí podúředníci, dozorcí a pomocní dozorcí. Koncem roku 1938 bylo přemístěno 170 trestanců s nejdělsími tresty do trestnice v Plzni a 80 trestanců do trestnice v Praze na Pankráci. Do uvolněných prostor byli umístěni nemocní trestanci z Mírova a Olomouce a současně 100 mladistvých z Mikulova. Trestnice byla přejmenována na „Ústav pro mladistvé provinilce a choré vězně ve Valdicích“ a řízení převzal Jindřich Janeček, bývalý ředitel trestního ústavu pro mladistvé v Mikulově. K 1.10.1939 bylo zařazeno ve službě celkem 107 vězeňských zaměstnanců.

III.

Vězeňství v Protektorátu Čechy a Morava (1939 - 1945)

Po rozpadu Československé republiky a vzniku tzv. Protektorátu Čechy a Morava zůstal v podstatě zachován dosavadní justiční a vězeňský systém včetně základní legislativní úpravy, organizace a správy vězeňství. Každá norma (vyhlášky, výnosy, oběžníky a pokyny) vydávaná protektorátní vládou byla schvalována říšským protektorem. V protektorátním ministerstvu spravedlnosti působil pověřenec Úřadu říšského protektora, který měl sledovat a koordinovat činnost ministerstva s německými úřady. Vězeňská zařízení (soudní věznice a trestnice) byla využívána zcela nebo zčásti pro potřeby německé justice a tajné státní policie – gestapa. Tyto orgány nacistické okupační správy měly výhradní pravomoc řešit tzv. trestné činy proti Velkoněmecké říši a v této souvislosti spadaly pod jejich jurisdikci i občané protektorátu. V jednotlivých soudních věznicích a trestnicích často existovalo jednak protektorátní vedení (české), které zpravidla zajišťovalo provozní činnost, jednak říšské vedení (německé), které zajišťovalo jejich využívání pro vazební účely nacistických soudů a vyšetřovací účely gestapa. Personál protektorátní správy ve vězeňství na všech stupních byl nucen složit slib věrnosti vůdci Velkoněmecké říše Adolfu Hitlerovi a zkoušku z německého jazyka. V souvislosti s protinacistickým odporem bylo v letech 1939 – 1942 vyšetřováno gestapem celkem 72 zaměstnanců protektorátního vězeňství, nejčastěji dozorců. Dohled nad výkonem trestu nadále vykonávali domácí komisaři, zejména však úředníci nově zřízené Generální inspekce vězeňství pro výkon nejvyššího dozoru nad soudními věznicemi a trestními ústavy. Působnost dozoru, všeobecná správa a řízení soudních věznic a trestnic se po dobu protektorátu několikrát změnila. V roce 1943 přešla na vrchní soudy a v roce 1945 se vrátila zpět do působnosti ministerstva spravedlnosti.

Po celou dobu trvání protektorátního vězeňství nesla valdická trestnice název „Ústav pro mladistvé provinilce a choré vězně ve Valdicích u Jičína (Anstalt für Jugendliche Rechtsbrecher und kranke Gefangene in Walditz bei Jitschin“). Nadále zde byli umístováni dlouhodobě nemocní trestanci a mladiství provinilci ve věku do 20 let. Od roku 1941 do konce války využívalo jičínské gestapo objekt samovazby (III. oddělení) pro vyšetřovací a vazební účely. Ke dni 5.10.1941 se ve Valdicích nacházelo celkem 286 vězňů, z toho 135 trestanců, 122 mladistvých provinilců a 29 vyšetřovanců gestapa. Do roku 1945 se celkový stav zvýšil na 652 vězňů, z toho bylo 398 trestanců, 180 mladistvých provinilců a 74 vyšetřovanců gestapa. Počty vyšetřovanců se neustále zvyšovaly a k 28.3.1945 dosáhly 145 osob. Výrazné snížení stravních norem v roce 1942, nedostatek oděvů, obuvi a hygienických prostředků se projevilo nárůstem počtu práce neschopných a nemocných trestanců, umístěných v ústavní nemocnici. Jen v prvním pololetí 1943 zemřelo 29 pacientů. Zařazování do pracovní činnosti se podstatně změnilo, většina dílen byla uzavřena v důsledku narůstající potřeby zemědělské práce mimo ústav. Po celou dobu protektorátu se projevoval nedostatek dozorců, který souvisel s jejich suspendováním a zatýkáním. Ke dni 5.10.1941 vykonávalo strážní a dozorní službu celkem 65 dozorců a 5 německých dozorců v oddělení gestapa. V letech 1940 – 1942 bylo postupně zatčeno 22 vězeňských zaměstnanců za odbojovou činnost včetně ústavního lékaře MUDr. Miloslava Sedláčka, bývalého ředitele Jindřicha Janečka a jeho nástupce Antonín Pavlíka. Ředitel ústavu Václav Prüher se v roce 1945 zachránil před zatčením jen díky své nepřítomnosti ve službě. K 1.2.1945 vykonávalo službu celkem 81 dozorců.

Objekt vyšetřovací věznice gestapa z let 1941-1945

IV.

Obnova československého vězeňství (1945 – 1952)

Bezprostředně po osvobození od německé nacistické okupace rozhodovaly o umístění do vězeňských zařízení revoluční národní výbory. Teprve koncem roku 1945 se řízení a správa soudních věznic a trestních ústavů vrátila do kompetence ministerstva spravedlnosti. Další vězeňská zařízení včetně internačních, sběrných a pracovních táborů k soustředění německého obyvatelstva k odsunu byla v působnosti ministerstva vnitra a ministerstva národní obrany. Mimořádné lidové soudy odsuzovaly nacistické zločince, zrádce a kolaboranty, kteří byli ve výkonu trestu nazýváni retribučními vězni. Dekretem prezidenta republiky č. 126 ze dne 27.10.1945 byly zřízeny zvláštní nucené pracovní oddíly ve všech věznicích krajských soudů a v trestních ústavech Plzeň, Valdice, Mikulov, Mírov a Řepy k zařazování odsouzených, zejména Němců s trestem odnětí svobody nad 5 let. Těchto oddílů bylo využíváno k odstraňování válečných škod na komunikacích a veřejných budovách a obnově národního hospodářství.

V roce 1948 vzniká kategorie tzv. protistátních vězňů, odsouzených státním soudem na základě zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. Podle vězeňského řádu z roku 1951 měli výrazně více omezení než kriminální vězni. Zákonem č. 321/1948 Sb., o uniformovaném Sboru vězeňské stráže (SVS) došlo k reorganizaci vězeňského personálu podle vzoru Sboru národní bezpečnosti. V krajských soudních věznicích a trestních ústavech byli jmenováni velitelé oddílů SVS, kterým podléhali

Pomník obětem protinacistického odboje z řad příslušníků SVS ve Valdicích (odhalen 28.9.1946)

příslušníci vězeňské strážní a správní služby. Velitele oddílů SVS přímo řídil velitel SVS, jmenovaný ministrem spravedlnosti. Dohled nad výkonem trestu odnětí svobody vykonávali od roku 1949 ústavní komisaři a od roku 1950 též příslušní prokurátoři.

Ve dnech 9.-11.5.1945 byli v prostorách „Ústavu pro mladistvé provinilce a choré vězně ve Valdicích“ krátkodobě soustředováni zajatí němečtí vojáci a příslušníci SS, jejichž počet dosáhl údajně několika tisíc. Při odzbrojování zajatců byl zastřelen dozorce Zahradka a další obětí se stal dozorce Vojtíšek, který pomáhal bránit pankráckou věznicí ve dnech Pražského povstání. Po přemístění zajatců se začal ústav plnit vyšetřovanci Mimořádného lidového soudu v Jičíně, jejichž celkový počet k 21.6.1945 činil 808 osob, z toho bylo 598 Němců a 210 Čechů. Současně zde bylo umístěno též 150 mladistvých provinilců a 361 trestanců. Ve zvláštních nucených pracovních oddílech bylo ke dni 15.11.1946 zařazeno celkem 1681 vězňů. Pracovali v cementárně, cihelnách, lomech, uhelných dolech, papírnách, cukrovarech, rafinérii olejů, na velkostatkách a dalších pracovištích. Dne 2.12.1946 bylo dokončeno přemístění mladistvých provinilců do trestního ústavu v Zámrsku a v roce 1947 se změnil dosavadní název na „Trestní ústav ve Valdicích u Jičína“. V té době zde byli zařazeni k výkonu trestu gen. Jan Syrový a Rudolf Beran, předseda 1. první protektorátní vlády. Po roce 1948 byli do Valdic umisťováni i tzv. protistátní vězni za protikomunistický odpor. Bylo s nimi krutě zacházeno, v roce 1950 zde byl ubit vyšetřovatel StB číhošťský farář Josef Toufar. Činnost tzv. Okresního akčního výboru Národní fronty v Jičíně zasáhla v průběhu roku 1948 i vězeňský personál ve Valdicích. Dosavadní ředitel Václav Průher byl zproštěn funkce a na jeho místo dosazen por. SNB Josef Junek Postupně byli propouštěni i úředníci správní služby a dozorcí a nahrazováni novými uchazeči, především z řad členů KSČ. K 31.12.1948 bylo ve vězeňské strážce zařazeno celkem 170 příslušníků SVS. Propuštěné duchovní správce nahradili v roce 1949 tzv. osvětoví důstojníci. V letech 1949 – 1952 byl upraven název ústavu na „Trestní ústav pro muže ve Valdicích u Jičína“.

V.

Československé vězeňství podle sovětského vzoru (1953 – 1965)

V letech 1953 – 1955 vrcholil tzv. třídní výkon trestu, uplatňující nejtvrďší podmínky u politických vězňů, nazývaných protistátními. Dnem 1.1.1953 bylo vězeňství jako celek převedeno do působnosti ministerstva národní bezpečnosti, které koncem roku zaniklo a plnění úkolů vězeňství převzalo ministerstvo vnitra. V témže roce byl vydán Řád nápravných zařízení, který novým způsobem a podle vzoru Sovětského svazu stanovil strukturu tzv. nápravných zařízení (NZ), která byla členěna na 6 typů podle stupně střežení. Do jednotlivých typů NZ byli odsouzení zařazováni podle povahy trestného činu (státně bezpečnostní, kriminální) a podle závažnosti provinění. Odsouzení mladiství vykonávali trest ve zvlášť určených NZ nebo oddělených částech NZ. Podmínky výkonu trestu z hlediska stupně omezení nebo zvýhodnění se měnily v závislosti na zařazení odsouzeného do I. až IV. klasifikační skupiny. Při nástupu do výkonu trestu byli odsouzení zařazováni do I. nebo II. skupiny, přičemž rozhodující byl třídní původ a povaha trestného činu. K další diferenciaci odsouzených ve výkonu trestu byl v roce 1955 vydán Řád pro nápravně pracovní tábory (NPT), který rovněž vycházel ze sovětských zkušeností a stanovil 4 typy táborů k využívání vězeňské práce. Uvnitř NPT byly jednotlivé kategorie odsouzených odděleně ubytovány a zaměstnávány. Ještě v roce 1961 obsahoval Řád pro výkon trestu odnětí svobody v NZ kategorii tzv. třídních nepřátel, kteří vykonávali trest v nejpřísnějších podmínkách a byli zásadně zařazováni na fyzicky namáhavé a méně placené práce. Zvlášť nebezpeční odsouzení byli umístováni do zvláštního oddělení, které bylo zřízeno v NPT Leopoldov, Valdice, Plzeň a Pardubice. Kontrolní a inspekční činnost mohli vykonávat jen funkcionáři správy NZ a příslušní prokurátoři.

Pracoviště bižuterie ve zrušeném ústavním kostele

Ve sledovaném období změnil valdický ústav třikrát svůj název. Od roku 1953 byl „Uzavřeným ústavem nápravných zařízení MV“, v roce 1954 „Věznici č. 2“, od roku 1955 „Nápravně pracovním táborem č.1“ a v letech 1961 – 1965 „Útvarem nápravných zařízení MV“. Po celé období zde byli soustředováni, zejména retribuční a protistátní vězni, kteří byli úředně nazýváni „bývalými lidmi“, neboť se jednalo o bývalé duchovní správce, politiky, intelektuály, podnikatele, zemědělce a spolkové funkcionáře. Celkový počet vězňů značně převyšoval stanovenou ubytovací kapacitu 1447 míst. Vězni byli často nedostatečně stravováni a vystaveni hrubému zacházení ze strany dozorců. V roce 1958 zemřel na následky podmínek věznění Jan Vašek, bývalý starosta Sokola z Kopřivnice. Ve zrušeném kostele byla v přízemí a na dvou vestavěných dřevěných patrech umístěna vězeňská pracoviště na výrobu bižuterie a plátěných sběráků pro zemědělské samovazy. V nové hale lisovny umělých hmot byly vyráběny bakelitové výlisky pro elektrospotřebiče a elektroinstalaci. Další nová hala sloužila k výrobě skleněných lustrových ověsů. V ústavu byla zajišťována též výroba náhradních dílů pro zemědělské stroje. Část vězňů byla zaměstnávána v tzv. ústavní režii (kuchyni, skladech, údržbářských dílnách, apod.). V roce 1959 bylo umožněno 53 vybraným vězňům studium na 8leté střední škole a vybraným vězňům byla povolována i zájmová činnost a účast v ústavní samosprávě. Zvýhodňování byli tzv. vzorní pracovníci a informátoři z řad vězňů. V letech 1953 – 1955 byl náčelníkem ústavu Stanislav Ludvík, kterého vystřídal Stanislav Král. K výkonu strážní, dozorcí a správní služby bylo systemizováno 140 příslušníků NZ, kteří měli postavení příslušníka Sboru národní bezpečnosti.

VI.

Reforma československého vězeňství (1965 – 1989)

V polovině 60. let se stal dosavadní československý vězeňský systém již politicky neudržitelným z hlediska mezinárodních požadavků na vězeňství. K zásadní úpravě výkonu trestu odnětí svobody podle Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni, doporučených OSN již v roce 1957, byl vydán zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. V souladu s tímto zákonem zařazovaly soudy odsouzené k výkonu trestu odnětí svobody do 3 nápravně výchovných skupin (NVS), kterým odpovídaly typy nápravně výchovných ústavů (NVÚ). Do ústavu I. NVS byli zařazováni prvotrestaní za trestné činy nejméně společensky nebezpečné, do II. NVS prvotrestaní za závažnější trestné činy a ti, kteří v posledních 10 letech spáchali úmyslný trestný čin. Do III. NVS byli zařazováni pachatelé společensky nejzávažnějších trestných činů včetně tzv. trestných činů proti republice (vlastizrada, rozvracení republiky, teror, záškodnictví, sabotáž, vyzvědačství nebo trestný čin proti státu světové socialistické soustavy) a zvláště nebezpeční recidivisté. Trest mohl být soudně zpřísněn umístěním do tzv. zostřené izolace. Podle nového zákona mohli do vězeňství vstupovat středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaní odborníci jako vychovatelé, sociální pracovníci, pedagogové a psychologové. V roce 1968 bylo vězeňství převedeno z působnosti ministerstva vnitra do kompetence národních ministerstev spravedlnosti (českého a slovenského). V rámci reformy vězeňství začal rozvíjet svojí činnost Výzkumný ústav penologický se sídlem v Praze, který se zabýval studiem osobnosti vězněného pachatele a možnostmi jeho nápravy. Na počátku 80. let vyvrcholila ve vězeňství normalizační opatření, což se projevilo zrušením Výzkumného ústavu penologického a úpadkem rozvíjené odbornosti. Kontrolní činnost ve věznicích a NVÚ byla svěřena správě Sboru nápravné výchovy (SNV) a nadále ji vykonávali okresní a krajsí dozorcí prokurátoři.

Vývoj „Nápravně výchovného ústavu Valdice“ po roce 1965 je příkladem částečně využitých reformních možností po roce 1965 a nejširšího uplatňování normalizačních opatření

po roce 1968. Příčiny spočívaly mimo jiné v osobě střídajících se náčelníků ústavu, dalších služebních funkcionářů a nemalé části příslušníků SNV. Do ústavu byli zařazováni zpravidla odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody ve III. NVS včetně odsouzených s určením do zostřené izolace, dále s nařízením správy SNV k umístění do oddělení zvláštního dohledu nebo střediska protialkoholní ochranné léčby. V menší míře zde vykonávali trest odsouzení II a I. NVS, kteří byli umístěni odděleně. Ke dni 31.12.1970 se zde nacházelo 1.310 odsouzených, ale do roku 1987 vzrostl celkový stav na 2.503 odsouzených, z nichž bylo 82 vězněno z politických důvodů. Pracoviště uvnitř ústavu zřizovaly národní podniky, určené Státní plánovací komisí. Vedle dřívějších pracovišť vznikla nová, zaměřená na výrobu karborundových nástrojů, automobilových součástek, dětských kočárků, stanů, vánočních ozdob a suvenýrů. Pracoviště „Mechanika“ zajišťovalo výrobu speciálních zařízení pro Federální ministerstvo vnitra. Životní a pracovní podmínky, militantní režim, všudypřítomní informátoři a používání tvrdých kázeňských trestů, vykonávaných na III. oddělení (v budově historické samovazby), činilo ústav obávaným místem výkonu trestu. Na uvedeném oddělení byli umisťováni nejen nebezpeční a agresivní jedinci, ale též neplniči výkonových norem, stěžovatelé, hladovkáři a zastánci lidských práv (např. Jiří Wolf, Ivan Jirous nebo Jiří Gruntorád). Zde bylo často a hrubým způsobem porušováno ustanovení zákona, že „*Výkonem trestu odnětí svobody nesmí být ponížena lidská důstojnost.*“ V letech 1970 – 1982 vykonával funkci náčelníka ústavu Antonín Kyndl a výkon služby zajišťovalo přibližně 400 příslušníků SNV.

Výrobní hala nové lisovny umělých hmot v NVÚ Valdice

VII.

Reforma českého vězeňství (1990 – 1992)

Prvním důležitým krokem k odstraňování důsledků tzv. normalizace ze 70. a 80. let bylo udělení amnestie za tzv. trestné činy proti republice a některé další trestné činy, při které bylo propuštěno dne 8.12.1989 celkem 52 vězňů. K řešení nepokojů ve většině nápravně výchovných ústavů (NVÚ) byly vytvořeny komise České národní rady (ČNR), které spolu se zástupci Občanského fóra, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a odborníků navštěvovaly jednotlivá NVÚ a prošetřovaly stížností vězňů, související s ústavním režimem. Dnem 1.1.1990 vyhlásil nový prezident Václav Havel velmi širokou amnestii, po které zůstalo ve věznicích a NVÚ přibližně 6000 vězňů z předchozího stavu 22 000 vězňů. I v průběhu amnestie pokračovalo šetření komisí ČNR, které se promítlo do prozatímní úpravy práv a povinností vězňů v ústavních rádech. Se zrušením trestu smrti byl zaveden doživotní trest. V letech 1990 – 1991 probíhalo ve Sboru nápravné výchovy (SNV) ověřování odborné a morální způsobilosti na základě zákona č.169/1990 Sb., kterého se zúčastnilo přibližně 5500 příslušníků SNV, z nichž pouze 400 nevyhovělo požadavkům. V roce 1992 byla zpracována nová koncepce českého vězeňství v duchu Evropských vězeňských pravidel, ale i vlastních humanistických tradic, na jejímž základě byl vydán zákon č.555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráž, který zásadním způsobem reformoval organizaci, řízení a výkon českého vězeňství. Vznikly 3 skupiny zaměstnanců: vězeňská stráž a justiční stráž (k ochraně výkonu justice), jejichž služební poměr se řídil zákonem č.186/1992 Sb., o služebním poměru Policie ČR a dále správní služba s civilními zaměstnanci v pracovním poměru podle zákoníku práce. V reformním období provádělo kontrolní činnost ve vězeňství Ředitelství SNV a komise pro vězeňství ČNR. Dozorová činnost prokurátorů zanikla transformací prokuratury na státní zastupitelství.

Ekumenická bohoslužba ve Věznici Valdice za účasti biskupa Karla Otčenáška v roce 1990 (první zleva)

Na počátku roku 1990 přetrvával název „Nápravně výchovný ústav Valdice“ a v ústavu vykonávalo trest odnětí svobody celkem 2.534 odsouzených, z toho 2.396 ods. III. NVS, 133 ods. II. NVS a 5 ods. I. NVS. Na pracovištích různých národních podniků uvnitř ústavu byli zařazení odsouzení III. NVS, na stavebních pracovištích mimo ústav odsouzení II. NVS a ve vnitřním provozu odsouzení I. NVS a vybraní odsouzení II. a III. NVS. Dne 24.12.1989 vypukly též v NVÚ Valdice nepokoje, při kterých odsouzení prosazovali požadavky na zlepšení podmínek výkonu trestu a rovněž požadovali vyhlášení všeobecné amnestie. V důsledku provedené amnestie zůstalo v ústavu ke dni 1.1.1990 jen 470 odsouzených v III. NVS. Všechny požadavky se zabývala na místě komise ČNR a přijala zásadní opatření k úpravě práv a povinností odsouzených, která byla v průběhu ledna 1990 zapracována do prozatímního ústavního řádu. Vznikla řada nových ustanovení, směřujících k rozšíření práv odsouzených a došlo též ke změnám v činnosti samospráv. V ústavu začal vykonávat pastorační činnost katolický kněz Josef Kordík a evangelický duchovní Aleš Jaluška, kteří významně napomohli ke zklidnění situace mezi odsouzenými. Na základě výsledků prověrek odborné a morální způsobilosti došlo k propouštění některých příslušníků SNV, zařazených v různých funkcích a 60 příslušníků SNV bylo předáno k dalšímu šetření příslušné vojenské obvodové prokuratuře. K uctění památky politických vězňů byl instalován ve vycházkovém dvoře pověstného III. oddělení soubor plastik od akademického malíře Jiřího Sozanského. V průběhu let 1990 - 1992 se vystřídal ve funkci 5 ředitelů ústavu a posledním byl František Šveda. Ke dni 1.6.1992 vykonávalo službu v NVÚ Valdice celkem 412 příslušníků SNV.

VIII.

Činnost Vězeňské služby ČR (1993 – 2007)

Dnem 1.1.1993 zanikl Sbor nápravné výchovy a k plnění úkolů státní správy ve vězeňství byla zřízena Vězeňská služba (VS) ČR, zbavená přímého vlivu politických stran, zbytečných militantních prvků, neúměrné centralizace a byrokracie. Odpovědnost za její činnost byla svěřena generálnímu řediteli, který byl jmenován ministrem spravedlnosti. Byly posíleny pravomoci ředitelů vazebních věznic a věznic, zejména v oblasti personální a ekonomické. V souladu s požadavky na dodržování základních lidských práv a občanských svobod byl vydán zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, který stanovil, že obvinění mohou být podrobeni jen těm omezením, která jsou nutná pro trestní řízení. K prohloubení humanizace a odborného zacházení s odsouzenými byl vydán zákon č.294/1994 Sb., který pozměnil a doplnil zákon č.59/1956 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Podle této úpravy došlo k novému pojmenování a členění zařízení pro výkon trestu na věznice s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou. O umístování odsouzených do jednotlivých typů a přeřazování rozhodoval soud. Odsouzení mladiství byli zařazováni do zvlášť vyčleněné věznice. K systémové a tvůrčí aplikaci požadavků Evropských vězeňských pravidel na základě nových poznatků a zahraničních zkušeností byl vydán zákon č.169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, avšak základní typy věznic se nezměnily. Vnitřní kontrolní činnost ve vězeňství se stala jedním z důležitých úkolů generálního ředitelství VS ČR a odboru generální inspekce ministerstva spravedlnosti. Dohled nad výkonem vazby a trestu začali vykonávat příslušní státní zástupci, poslanci a inspekční instituce při Radě Evropy a Organizaci spojených národů.

V roce 1993 byl přechodně užíván název „Ústav pro výkon trestu odnětí svobody Valdice“ (ÚVTOS), ale v souladu se zákonem byl změněn na „Věznici Valdice“ s určením pro výkon trestu odnětí svobody ve zvýšené ostraze. Až do roku 2001 zde bylo současně

zřízeno oddělení pro výkon vazby. Na konci 90. let bylo ve věznici umístěno celkem 1707 vězňů, z toho 1613 odsouzených ve výkonu trestu a 94 obviněných ve výkonu vazby. Překročením ubytovací kapacity o 24 % se zhoršily podmínky pro dodržování práv odsouzených, a proto v roce 2000 musel vězeňský personál čelit nepokojům, které podněcovali též odsouzení cizinci, zejména z východních zemí. S narůstajícím počtem odsouzených a privatizací státních podniků v průběhu 90. let vyvstal vážný problém se zaměstnáváním, i když se podařilo udržet některé tradiční provozy (např. výroba lustrů, mačkání korálů).

V roce 2003 byla věznice určena pro výkon trestu s ostrahou, zvýšenou ostrahou a výkon doživotního trestu s celkovou ubytovací kapacitou 971 míst a možností zaměstnávat 800 odsouzených. Pracovní příležitost poskytují vnitřní provozy (kuchyně, prádelna, zámečnická dílna, apod.) a dále soukromé firmy, z nichž nejdelší tradici mají sklářské provozy. Uplatňuje se i kovovýroba, broušení odlitků a montáž objímek potrubí. Odsouzené s doživotními tresty lze zaměstnávat v kartonážní výrobě a při lepení obálek. Školské vzdělávací středisko umožňuje odsouzeným doplnění základního vzdělání, vyučení v oboru obráběč kovů, získání kvalifikace v odborných kurzech: brusič skla, knihař, malíř-natěrač a výuku k ovládnutí výpočetní techniky nebo německého jazyka.

Ke dni 3.1.2007 bylo ve věznici umístěno celkem 1152 odsouzených. Funkci ředitele věznice vykonává od roku 1996 plk. JUDr. Karel Kocourek, který řídí vězeňský personál o celkovém počtu 460 příslušníků a občanských zaměstnanců VS.

Letecký snímek Věznice Valdice

PhDr. Aleš Kýr, Alena Kašková
Použité prameny a literatura:

Archiv Vězeňské služby ČR Skuteč.
Archiv MV Praha, f. Zrušené předpisy, Směrnice a pomůcky MV a MNO.
Archiv Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského.
Národní archiv (NA) Praha, f. Správa Sboru nápravné výchovy (SNV).
NA Praha, f. Ministerstvo spravedlnosti.
Státní oblastní archiv Zámorsk, f. Trestnice Valdice.
Ročenky SNV ČSR za léta 1971-1988.
Gruntorád, J., Uhl, P.: O československém vězeňství. Sborník Charty 77. Praha 1990.
Hejl, V.: Zpráva o organizovaném násilí. Praha 1990.
Janda, M.: Desatero božích přikázání – příběhy bývalých valdických vězňů. Praha 2005.
Janák, D.: Kapitoly o československém vězeňství 1945-1955. Opava 2002.
Kafková, A.: JUDr. Jaroslav Krajčí a vězeňství. In: Sborník příspěvků z vědecké konference Kolaborace. Kolaborace? Kolaborace! České Budějovice 2006.
Karlíček, J. a kol.: Věrní straně a lidu. Praha 1980.
Kvídera, K.: Nápravně výchovná činnost, učební pomůcka VŠ SNB. Praha 1981
Kýr, A.: Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955, přehled základních předpisů. Opava 2002.
Sadil, L a kol.: Koncepce rozvoje útvaru SNV ČR Valdice. Valdice 1992.
Stručné dějiny Kartouz bývalého kláštera kartuziánů ve Valdicích u Jičína. Nová Paka 1947.
Šípál, J.: Od včerejška k dnešku. In: Bezpečnost 1973, č. 16-26.
Šípál, J.: Od včerejška k dnešku 1948-1965. Historie československého vězeňství. In: Zpravodaj SNV ČSR 1976, č. 1-12.
Tomek, P.: Dvě studie o československém vězeňství 1948 – 1989, Sešity ÚDV. Praha 2000.
Uhlík, J.: Historie věznění a vězeňství v Čechách. Praha 2006.
Uhlík, J.: Od Kartouz k Valdicím. In: České vězeňství 1996, č. 2.
Vězeňství v Československé republice. Praha 1930.
Wolf, J.: Svědectví o československém vězeňství osmdesátých let. In: Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci. Praha 1999.

Studijní cesta JUDr. Vladimíra Solnaře – Belgie

Úvod

Belgické věznice a ústavy pro zanedbanou mládež jsou nad jiné vděčným předmětem studia. Belgie má relativně nejvíce vězení pro přísnou samovazbu. V novější době je charakteristický zájem belgických – stejně jako francouzských lékařů o kriminalistiku a též o vězeňství. Kriminalistická revue bruselská je psána a redigována většinou lékaři. Lékaři jsou vůdci reformního hnutí belgického vězeňství. Antropologické laboratoře jsou belgickou specialitou; tak daleko se nikde v tomto směru na evropském kontinentě nedospělo. Počátky byly tu malé, vlastně soukromá iniciativa Dra. Vervaecka¹. Teprve po válce našla vězeňská antropologie přívržence v ministru Vanderweldovi, což vedlo k oficiálnímu zřízení nejprve dvou a pak devíti laboratoří. Plánovitost postupu z malých počátků jest charakteristická;

---

¹ Dr. L. Vervaeck byl zakladatelem a předsedou belgické antropologické služby v Bruselu. V roce 1930 vystoupil v Praze na mezinárodním kongresu pro trestní právo a vězeňství s příspěvkem „Mezinárodní spolupráce v pozorování změn zločinnosti a ve zkoumání příčin. Ondřej HLADÍK, *Mezinárodní kongres pro trestní právo a vězeňství v Praze*, in: Historická penologie II/2005, s. 4.

pramení ze správného poznání, že reforma trestního systému předpokládá nová zařízení faktická, osobní a věcná, kterých nelze vytvořit usnesením zákona, ale které nutno budovat pracně a postupně. Jest zároveň dokladem nezištného zaujetí pro věc, že byla tu odvaha budovat pracně a postupně. Jest zároveň dokladem nezištného zaujetí pro věc, že byla tu odvaha budovat zařízení, jehož pravý dosah a význam může být posouzen až po letech a které nepřináší okamžitého prospěchu. Příklad belgický je vzácným vzorem uvědomělé velkorysé vězeňské reformy. Pokud antropologie přispěje ku poznání člověka zločinného, bude ukazatelem reformy trestního práva, ale teprve tato reforma pokud umožní skutečnou individualisaci trestnic, odhalí pravý praktický význam antropologického vyšetřování vězňů.

Přehled trestnic a orientaci usnadňují v Belgii – jako v Bádensku – plastické modely některých z nich zhotovované pravidelně vězni.

Pro studium dějin vězeňství je zajímavé museum v trestnici v Gandu obsahující pouta, svěrací kazajky a mučící přístroje. Jiné vězeňské museum v Bruselu. Trest obsahuje zvláště dokumenty kriminální antropologie.

Ústavy

Výkon trestu v belgických věznicích upraven jest jednotně *réglementem*² z r. 1906, změněným ovšem a doplněným po některých stránkách pozdějšími nařízeními, z nich mnohými z doby poválečné. Změny staly se jednak formou modifikace, ustanovení *réglementu* jednak formou předpisů speciálních.

Ústavy pro tuláky, žebráky a lidi opuštěné */:depotos a refuges:/*, jakož i polepšovny */:etablissementes d'education de l'État, réglement z r. 1909:/*³ jsou mimo vlastní vězeňskou organizaci a podřízeny zvláštním oddělením ministerstva spravedlnosti.

Veškerý novější trestnice jsou zřízeny pro systém přísné samovazby */:système pensylvanský:/*⁴, mnohé mají ještě oddělené procházkové dvory; kostel a někde škola */:Louvain:/* mají uzavřená sedadla. Královským rozhodnutím ze dne 24. března 1920 odstraněna byla povinnost nositi v samovazbě masky */:capuchon:/*⁵; smějí je nadále nositi vězňové, kteří mají zájem na tom, aby nebyli spoluvězni poznáni. Též veškerá práce koná se zásadně v těchto věznicích v celách. V poslední době možno pozorovati v Belgii mohutný hnutí proti přísné samovazbě – v souvislosti se snahami o reformu vězeňství dle výsledků zkoumání antropologických. Hlavně poukazuje se na závady bránící zdokonalování řemeslné výroby v trestnicích, když chybí povzbuzující popud vzájemného se předstihování a

---

² nařízení

³ Státní ústav pro výchovu a výuku.

⁴ Vznik pensylvánského systému je spojen se jménem quakera Wiliama Penna (1644 – 1718), který od anglického krále Karla II. obdržel náhradou za zděděný dluh rozsáhlé území v Severní Americe. V roce 1682 se rozhodl založit kolonii pro své souvěrce, kteří by tak mohli žít v klidu bez náboženského pronásledování. Roku 1683 založil město Philadelphia a kolonii dal novou liberální ústavu. Území bylo po něm pojmenované Pennsylvania a stalo se útočištěm nábožensky pronásledovaných osob. Ve funkci guvernéra začal prosazovat také svoje představy o trestu odnětí svobody. Základním prostředkem duchovní nápravy odsouzeného je svědomí sužované stupňovanou samotou.

V roce 1777 vzniklo ve Philadelphii Vězeňské společenství, které iniciovalo stavbu věznice na principu samovazby. Nejprve byla roku 1790 přebudována starší věznice a po jejím úspěšném vyzkoušení vznikly dvě nové věznice. V roce 1826 v Pittsburgu s 236 celami a roku 1829 ve Philadelphii s 586 celami, která byla nazvána Eastern Penitentiary a v roce 1836 vznikla ještě věznice Western Penitentiary s 408 celami.

Tato vězeňská zařízení se stala předlohou pro samovazební věznice v Evropě (např. Berlín – Moabit, Paříž, Bruchsaal).

Ottova encyklopedie obecných vědomostí, heslo Penn, IXX. díl, s. 449.

Anton FÁBRY, *Vznik a vývin vězeňstva*, in: Zborník príspevkov k dejinám väzenstva na Slovensku II., Bratislava 2003, s. 13 n.

⁵ Zprávy o nošení masek (kukel) z důvodu zachování mlčení jsou již ze začátku 19. st. z věznice San Michele v Římě.

Anton FÁBRY, citovaná práce.

srovnávání. Kromě toho přicházejí tu v úvahu obtíže čistě technické stavící se v cestu provádění některých řemesel v celách. Dochází pak k prolomení přísné samovazby ve společných dílnách. V St. Gilles /:Brusel:/ zřízena byla tiskárna a truhlárna v Louvain tiskárna.

Naproti tomu mladiství v écoles – prisons jsou zaměstnáni ve společných dílnách a stejně tomu je i ve staré věznici v Gandu, která liší se ovšem zcela výstavbou od ostatních. Má podobu osmiúhelníku, obsahujícího osm oddělení zcela odloučených s desátým traktem vstupním. Jednotlivé oddělení věznice – dnes poměrně slabě obsazené – mají rozsáhlé dílny, místnosti pro jídlo a oddech /:refektáře:/ a konečně noční cely, poměrně těsné a tmavé. Jedině křídlo cel mladistvých podobá se věznicím novějším.

Novější věznice budovány jsou vesměs dle jednotného plánu křídel hvězdicovitě se rozbíhajících v počtu od 3 do 6 /:Louvain:/. Věznice druhého řádu mají obyčejně jedno křídlo zcela oddělené vyhrazeno ženám.

Ústřední dvorana je místem, kde koná službu vrchní dozorce a to buď přímo uprostřed na vyvýšeném podiu nebo v kanceláři /:starší způsob:/. Má po ruce přehlednou tabulku vězňů zřízenou z pohyblivých lístků, seřazenou dle křídel a sekcí se zvláštním oddělením nemocnice, různých náboženství, trestanců výjimečně ve společné vazbě nebo en trio; nakažlivě nemocní a nebezpeční jsou označeni zvláště.

Organisace vnější

I. Rozdělení

V Belgii dlužno činiti rozdíl mezi prisons centrales a prisons sécondiaires. Prisons centrales jsou v Luvani /:1860:/ a v Gandu /:vystavěna Marií Terezií r. 1772:/⁶. V prvních vykonávají se tresty na svobodě delší pěti let, u druhých pak tresty kratší. Ženy odpykávají trest vždy ve věznici, v jejímž obvodu byly odsouzeny. Výjimku činí trestnice v Gandu zařízená pro společnou vazbu denní /:systém anberský:/⁷, kde jsou chováni trestanci, kteří odpykali periodu přísné samovazby po deseti létech doživotního trestu, žádají – li to, nebo kteří nesou výkon trestu v úplné samotě.

Věznice pro mladistvé, prisons – écoles, určeny jsou pro vězně, odsouzené ku trestu na svobodě delšímu tří měsíců starší 16 a mladší 21 let, pokud ministerstvo nenařídilo, aby byli podrženi v ústavech obecných na návrh ředitele věznice a dobrozdání antropologické. Naproti tomu může ředitel navrhnouti, aby odsouzený starší 21 a mladší 30 let, způsobilý fysicky i mravně, odpykal trest v prison – écoles. Třeba je rovněž posudku antropologického. Rozhodnutí přísluší ministerstvu /:min. nařízení ze dne 15. července 1921 obsahující též základy organisace écoles – prisons:/.

II. Vězeňské úřady

Nejvyšší orgán vězeňské správy je ministerstvo spravedlnosti a to jeho directions générale des prisons⁸ čítající šest sekcí.

---

⁶ Věznice „Maison de Force“ v Gentu byla postavena v letech 1772 – 1775. Od roku 1843 v ní byl zaveden smíšený (gentský) systém založený na principu třídění vězňů.

Anton FÁBRY, citovaná práce.

⁷ Jedná se o Auburnský systém, který vznikl jako východisko z nedostatků systému samovazby. Poprvé byl použit ve věznici Auburn (postavena 1816) ve státě New York. Vězňové pracovali přes den na společných pracovištích a podléhali přísnému zákazu mlčení. Na noc pak docházelo k jejich izolaci na samotkách.

Anton FÁBRY, citovaná práce.

⁸ Hlavní správa věznic.

Conseil supérieur des prisons ⁹zřízený královským rozhodnutím ze dne 13. června 1920 při ministerstvu spravedlnosti má soustřediti znalce otázek vězeňských a sprostředkovati informace o nejnovějších vymoženostech teorie a praxe.

Má podávati dobrozdání o vězeňských otázkách na žádost ministerstva spravedlnosti. Skládá se nejvýše z 15 členů jmenovaných rozhodnutím královským na dobu čtyř let. Ministr spravedlnosti může přiděliti vězeňské radě dočasné členy vzhledem k jejich speciálním znalostem, aby studovali určitou otázku.

Jednotlivé věznice jsou spravovány správními komisemi /:§ 10 – 34:/ a ředitelstvími. Ředitelství sestává ze ředitele a ředitelských sekretářů /:directeur – adjoint:/ v počtu dle velikosti věznice. Tito mají vymezený obor působnosti /:disciplina, hospodářství atd./:/. Dále věznice zaměstnávají personál kancelářský a dozorce různých hodností /: surveillants I, II et III cl., surv. principal, chef des surveillants:/.

Vrchní personál věznice přijímal se na základě přijímací zkoušky /:předběžný požadavek studia středoškolská:/, další postup pak podmiňuje zkouška administrativní a ředitelská, která otvírá cestu úřadu chefa kanceláře /:chef de bureau:/ a ředitele. Ředitelé nejvýznačnějších ústavů mají vzdělání právnické.

Dozorci konají vedle zkoušky přijímací první zkoušku po jednom roce služby /: možnost býti jmenován surv. III. cl./, pak druhou zkoušku po třech letech služby /:mohou býti jmenováni surv. II. cl./ a třetí k postupu k hodnosti s. principal a chef des surveillants. Pracovní doba dozorců je osmihodinová.

Služba lékařská a antropologická

1. Antropologické laboratoře

Vedle stálého lékaře dochází do každé věznice několik specialistů /:pro choroby oční, ušní, dentista etc. Zvláštního charakteru dodávají vězeňství belgickému antropologické laboratoře: jimi projevil se vynikající význam lékařů v boji proti zločinnosti v Belgii způsobem nejpatričným.

Antropologická služba ve věznicích byla zavedena královským rozhodnutím ze dne 30. května 1920 o řízení a vědecké kontrole této služby, pak provisorní réglement daný min. nař. ze dne 10. června 1920, č. 381 B a konečně réglement concerant le service des laboratoires d'antropologie pénitentiaire¹⁰ /:S.A.P./ ze dne 17. července 1922. Veškerou službu antropologickou belgických trestnic řídí lékař – specialista za pomoci ředitelského výboru skládajícího se ze čtyř členů jmenovaných ministrem spravedlnosti. Jeho úkolem je vědecká kontrola lékařské služby všech věznic, odborné výchovy personálu a organisace vězeňské práce.

Laboratoř antropologická byla zřízena v devíti věznicích, z nichž každá má místní svůj obvod. Ústřední laboratoř jen v Bruselu – Forest. Lékaři – antropologové jsou podřízeni vědeckému vedení ředitele antropologické služby; řídí laboratoř a psychiatrický annex konající vedle toho službu psychiatrickou ve smyslu čl. 417 a n. réglementu. Podávají o každém navrženém podmíněném propuštění antropologickou zprávu. Laboratoř disponuje dále jedním úředníkem a dozorcem pro měření. Tito nekonají jiných služeb.

Antropologickému šetření podléhají odsouzení recidivisté a prvotrestanci odsouzení ke hlavnímu trestu nejméně tříměsíčnímu, vyjma vězňů politický a odsouzených pro trestné činy fiskální. Pro každého vězně zřídí se kriminologický výkaz s antropologickou zprávu, které sledují vězně a po odpykání trestu uloží se v ústřední laboratoři.

Antropologická zpráva /:raport anthropologique:/ má stanoviti, jak s vězněm, jehož se týče, má býti nakládáno. Precizuje především volbu zaměstnání, vady degenerační i

---

⁹ Vrchní vězeňská rada.

¹⁰ Úprava stanov služby penitenciárně antropologických laboratořů.

výchovné, jimiž je stížen, psychologické působení, jemuž vhodno ho podrobiti a konečně jakým způsobem lze ho učiniti užitečným členem lidské společnosti. Zpráva tato podává se řediteli trestnice, který ji sdělí všem úředníkům, již s oním trestancem ve styk přicházejí. Za účelem diskuse o směrnících takto vytčených schází se týdně konference pod předsednictvím ředitele za účasti lékařů – antropologů a zúčastněného personálu. Této konferenci mohou se účastniti na pozvání i členové spolku pro ochranu propuštěných trestanců. Tito mohou spolupůsobiti při místním pátrání za účelem antropologického šetření a může jim býti sdělen obsah antropologické zprávy.

Kde není laboratoře, koná šetření laboratoř, do jejíhož obvodu věznice náleží. Výkaz antropologický chová pak u sebe lékař věznice, kde vězeň je umístěn, a doplňuje jej osobními poznatky. V tomto případě sděluje ředitel antropologickou zprávu obsahující resumé lékařských zjištění a šetření sociálním členům konference a po případě členům ochranného spolku. Lékař věznice neopatřené laboratoří konferuje jednou měsíčně s lékařem antropologem příslušné laboratoře.

Každé tři měsíce zasílají lékaři – antropologové zprávu ředitele antropologické služby o své činnosti /:nař. ze dne 17. července 1922:/.

Výkaz antropologický má tyto rubriky:

1. Data všeobecná a správní. V této rubrice je obsaženo vylíčení trestného činu dle podání úředního a dle výpovědi trestancovy.
2. Minulost trestně relevantní.
3. Zprávy kriminologické /:povaha trestného činu, příčiny, určující činitel, vnější podmínky, hlavní okolnosti, stav v okamžiku činu trestného, kořist, účastníci, polehčující okolnosti, výklad trestného činu:/ a zprávy získané šetřením.
4. Zprávy sociologické /: návštěva školy, výchova, náboženství, služba vojenská, zaměstnání, prostředí rodičů, prostředí rodinné ženatého zločince, žena zločincova, život společenský, okolí zločincova, smysl sociální, vlivy prostředí, resumé:/.
5. Dědičnost /:patologická, specifická, tuberkulosa, alkoholická dědičnost, sebevražda, dědičnost duševní, zločinná, rodinná, sociologická, psychologická:/.
6. Minulost se stanoviska lékařského /:dětské nemoci, nemoci pohlavní, alkoholism, tabák, morfium, kokain, jiné nervové jedy, duševní, snížená schopnost pracovní.
7. Stav přítomný /: soustava tělesná, typ morfologický, temperament, vývoj organický:/.
8. Zkouška lékařská.
9. Měření antropologické.
10. Vady a změny morfologické.
11. Výzkum systému nervového.
12. Objektivní zkouška psychologická /:zkoušky, tresty, duševní stáří, stupeň vzdělání, mezery vychování:/ a analýsa psychologická /: inteligence, vůle a činnost, dráždivost, mravní smysl./ převládající přednosti a vady, klasifikace charakterů, abnormální charakter psychologické.
13. Porucha duševní.
14. Zprávy vězeňské,
  - a. chování ve věznici,
  - b. způsob nakládání s vězněm /:obecné direktivy, výsledky, osvobození, předsevzetí, situace rodinná, budoucí zaměstnání, náprava, navrácení do společnosti, návrh na propuštění:/.
15. Zpráva antropologická, skládající se z resumé zjištěných skutečností a z opatření navržených /: dědičnost, kontrolované údaje, vady degenerační, antropometrie, vývoj prvního dětství, dřívější choroby, neduhy, návyky toxických, zdraví ve věznici, nervové vady, vady smyslové, vady duševní, vzdělání, všeobecná kultura, výchova, úroveň

intelligence, smysl mravní, smysl sociální, rodina, přerušené vztahy, chování společenské, řemeslo, řemeslné zručnosti:/.

Data zakládající se spíše na výpovědi trestancově a výsledku konaného šetření vyplňuje úředník laboratoři přidělený konající též měření. Lékař vyšetřuje hlavně po stránce lékařské a psychologické /:rubriky 7, 8, 10, 11, 12, 13:/ a sestavuje resumé.

2. Annexes psychiatriques

A. p. je určen pro vězně stížené duševní poruchou nebo z ní podezřelý, aby tam byli pozorováni a vhodným způsobem léčeni. Podnět k umístění může dát lékař – antropolog, ústřední správa nebo soud.

Službu lékařskou koná lékař – antropolog, službu dozorcí čtyři dozorcí, z nichž tři střídají se ve službě trávající vždy 24 hodin. Čtvrtý je nahražuje, mají-li prázdné dny. Podřízení veliteli dozorců konají nepřetržitý dozor za pomoci dvou spolehlivých trestanců.

Návštěvy povoluje lékař, který též kontroluje dopisy. Dozorci zapisují každodenně do rejstříku pozorování každého nemocného, jakož i směrnice dané lékařem, jak jím má nakládáno. Lékař činí si při návštěvách poznámky o tom, co na jednotlivých věznicích pozoroval a udá příslušné direktivy. Je-li pozorován vyšetřovanec, podá lékař zprávu řediteli, který ji sdělí soudu.

Réglement ze dne 10. března 1923 obsahuje dále podrobné předpisy o různých opatřeních hygienických a bezpečnostních.

Odras nazírání na antropologické zkoumání ve věznicích podává diskuse v ročníku 1922 časopisu federace vězeňských úředníků a zaměstnanců „L'écrou“. Zahájil ji anonym Vox populi článkem „Réagiscon!“, v němž dovozuje, že vězeňství není vlastním oborem lékařů a že nelze od nich tu mnoho očekávat, že rozřídění vězňů neusnadní jejich nápravy. Jemu odpovídá Dr. Vervaeck článkem „L' Anthropologie pénitentiaire“, v němž zdůrazňuje, že antropologické zkoumání nevyčerpávají se měřením a zjišťováním známek degenerace, nýbrž že se obrací též k původu trestného činu a zjišťují osobnost zločince po stránce sociální, lékařské a psychologické. Lékař antropolog vyvodí z výsledku směrnice, jakým způsobem s vězňem má být nakládáno a sdělí je při týdenních schůzkách řediteli, duchovnímu, učitelům, vrchnímu dozorcí. Couturier ve článku „A propos du Service anthropologique“ správně připomíná, že regenerace trestanců zůstává jako dříve věcí ředitelů, duchovních a učitelů a praxe mnohých ústavů dokázala možnost úzké a plodné spolupráce ředitelství s antropologickou laboratoří. Trefně charakterizuje rozpor mezi oběma tábory potud, že nejde tu tak o „incompatibilité de principes“ jako o „incompatibilité d'humeur“.

Do debaty zasáhl redaktor časopisu Ernest Bertrand článkem: „L' Anthropologie pénitentiaire“ /:174 – 188:/ Bertrand pojal otázku širší hlouběji než Vox populi. Vytýká antropologům, že trest v jejich pojetí ztrácí účinnost a odstrašující moc. Uvěznění počíná zastrašením a končí nápravou viníkovou. Autor je proto přízniv progresivnímu systému incl. výkonu trestu v samovazbě, který antropologové chtějí odstranit a nahradit prací ve společné dílně. Většina abnormálních vězňů může být podrobena pravidelné kázní ústavní. Je prý paradoxní mít za to, že individualisace trestu předpokládá desindividualisaci uvěznění. Ostatně nelze v malé Belgii provést specialisaci ústavů, jak antropologové žádají. To, co Dr. Vervaeck nazývá empirismem, starými bludy a zálibou v minulosti, bude stále vůdčím principem vězeňství. Vůbec tropí se s antropologií ve vězeňství belgickém mnoho hluku; praktické výsledky nikterak neospravedlňují optimistické sebevědomí antropologů. Totéž číslo otiskuje dopis vězně projevující mínění nepřívznivé antropologie.

Konečně další číslo přináší repliku Dra. Vervaecka, Hegera a Leye s poznámkami Bertrandovými. Dr. Vervaeck et cons. Zdůrazňuje, že samovazba je vhodná jen pro některé vězně, kdežto pro jiné nevyhovuje, neboť potlačuje veškerou ctižádost a je všeobecně neslučitelná se skutečnou prací z důvodů technických a hygienických, jež rozváděti je zbytečno.

Jinak opakují předešlá tvrzení zevrubněji dokumentující svoje these. Bertrand zároveň důrazně připomíná antropologům, že studují nesmírný problém trestu a vězeňství jen s jednoho hlediska, na něž nelze vše převáděti.

Cizí pozorovatel, který srovná pověst antropologických laboratoří, výroky jejich přívrženců domácích s použitím ve vězeňské praxi, bude zklamán. Příčina není snad v jejich nepotřebnosti nebo nedokonalosti, jako v právní řádu belgickém, takže dnes resultáty zkoumání jsou snad je při rozhodování o podmíněném propuštění velmi praktické. Je v tom kus ironie historického vývoje, že antropologie byla tu roubována na přísný, dnes v Evropě nejpřísnější systém samovazby, který – ač se to může zdát paradoxním – připouští málo individualisace. Ale reforma trestního práva přinese i tu nápravu a připravovaný zákon o ochraně společnosti otevřel by antropologii široké pole působnosti /:neurčité odsouzení:/ stejně jako četné speciální ústavy právě zřizované /:Merxplas:/. Ale i když na načrtnutý souboj Bertrand – Vervaeck pohlížíme jako na článek vybíjející se rivality dvou služebních odvětví a – světových názorů, přece nepopřeme správné jádro postřehu Bertranda: že antropologie pojímá jen jedno hledisko problému, ale nezapomeneme též, že ať si sebe více vážíme praktických postřehů vězeňských úředníků, úsudek lékaře – antropologa bude jim vítanou protiváhou, nezúčastněnou a střízlivou.

V přítomné době ovšem největší význam má zkoumání pro podmíněné propuštění, zejména po stránce zjištění duševních poruch, které mohou býti jen překážkou /: o tom Hollander¹¹ v Revue de droit pénal et criminologie Bruxelles 1923 III, 392:/.

Vedle toho ovšem jsou resultáty antropologického zkoumání bohatým materiálem pro teoretickou kriminologii, z níž může čerpati kriminální politik a zákonodárce cenné poučení. Zakladatel antropologické služby v Belgii Dr. Vervaeck představuje si vězení budoucnosti soustředěno kolem pozorovny, která třídí vězně do zvláštních ústavů pro:

1. šílené spolu s „fous moraux“ kleptomany, maniky,
2. pološílené,
3. nemocné /: oddělení pro tuberkulosní, pohlavně nemocných, nervově chorých , alkoholiků:/,
4. nepolepšitelné /: rozdělení na I. „viciouz et indisciplinés“¹² v samovazbě, II. zaměstnané v dílnách, III. v zemědělských koloniích, IV. V koloniích deportačních:/.
5. polepšitelné,
6. mladistvé.

V co největší specialisaci trestních ústavů, v individualisaci trestu, neurčitém odsouzení postupném navrácení vězňů životu společenskému vidí nejpodstatnější cíle vězeňské reformy.

Služba strážní

Strážní služba je značně odvislá od místních poměrů věznic. Pro řemesla jsou ustanoveni zvláštní odborní mistři, kteří nekonají službu strážní a jsou lépe placeni než dozorcí.

Vizme však zásadní pravidla, dle nichž – podle pokynů generálního inspektora – služba strážní ve věznicích se řídí. Předem budiž podotčeno, že v Belgii – a to již od doby předválečné – ne užívají věznic pomoci stráže vojenské, spokojující se naveskrz službami dozorců z povolání.

Veškerí dozorcí rozdělení jsou na čtyři skupiny /:brigades:/ a to:

---

¹¹ Vedoucí antropologické laboratoře v Louvain.

¹² Zvrhlý a nedisciplinovaný.

1. brigádě du jour, počtem nejsilnější,
2. brigádě de circulation,
3. brigádě de nuit,
4. brigáda náhradní.

Ad. 1. Skupina tato je ve službě při práci a na počátku dne, je nejsilnější, poněvadž tu nejvíce dozorců třeba. Časově trvá jejich služba od 6 hodin do 11 ½ dopoledne a od 2 ½ do 5 odpoledne, tedy 8 hodin denně.

Ad. 2. K posílení této brigády možno užítí několik dozorců brigády první a stanoviti jich dobu pracovní 8 – 11 ½ dopoledne a 1 ½ - 6 hod. odp. Brigáda druhá sama má dobu pracovní mezi 11 ½ - 2 ½ hodin odp. a 5 – 10 hod. odp.

Ad. 3. Tato brigáda funguje po uzavření cel od 10 hod. večer do 6 hodin ráno.

Ad. 4. Brigáda náhradní je určena k vyplnění mezer dozorectva vzniklých volnými dny, jichž dostává se každému dozorcovi po osmi dnech /: jednou za dva měsíce pak mají volné dva dny za sebou:/. K ní je přiřazena brigáda – école, totiž skupina mladých dozorců, službě se teprve učících, kteří jsou též posíláni co náhradníci v případě potřeby do malých věznic obvodu věznice ústřední.

Ad 1 – 2. Poněvadž práce trestanců trvá od 6 – 11 ½ hod. a od 1 ½ do 6 hod. odp. je od 1 ½ - 2 ½ a od 5 – 6 hod. odp. obsazení dozorců slabší. V této době nutno tedy vypustiti práce, které vyžadují obsazení zvláště silného, zejména práce venkovské, konané mimo ústav. Dozor nad strážní službou a její rozdělení je věcí chefa des surveillants /: I. a II. cl.:/.

Počet dozorců je různý dle okolností. Tak ve staré rozsáhlé, ale málo obsazené trestnici v Gandu hlídá 340 vězňů 100 dozorců a noční služba v nepřehledných budovách, plných zákoutí vyžaduje 16 mužů. Naproti tomu v nové věznici v Bruselu – Forest /: z roku 1910:/ obsazené většinou vyšetřovanci a krátkodobými trestanci stačí pro počet asi 200 žen a 500 mužů /: z nich 4000 v samovazbě:/ dozor 67 dozorců a 18 řádových sester. V mužském oddělení koná noční službu šest mužů ve dvou dílech po třech mužích.

Práce

V Belgii převládá ve věznicích systém práce pro stát a veřejné korporace. V menšině pracuje se pro podnikatele, který dodá materiál a honoruje sílu trestancovu dle zvláštní smlouvy. Pracovní doba je desetihodinová /:včetně návštěvy školy:/.

Mzdy upraveny jsou ministerským nařízením ze dne 10. února 1923, z 1. března 1923 pro práce k účelům veřejným. Pokud jde o práce pro soukromníky, mají ředitelé při jednání s nimi hleděti k tomu, aby mzdy přiblížily se kalkulacím práce pro účely veřejné. Práce odměňována dle hodin musí býti přesně zaznamenávána a doporučuje se honorovati nejvýše deset hodin denně.

Co do výše celkové mzdy včetně státního podílu rozeznávají se čtyři druhy pracovníků:

1. přední dělník /:l'ouvrier d'elita:/	mzda 0,70 fr za hodinu
2. dělník /: l'ouvrier:/	mzda 0,50 fr za hodinu
3. polovyučený dělník a nádeník /: le demiouvreur, le manouvreur, le domestique:/	mzda 0,30 fr za hodinu
4. učeň /: l'apprenti:/	mzda 0,10 á 25 cts dle pokročilosti

O zařazení rozhoduje důležitost práce /:vyšší třídy prikazují se jen zástupcům určitých odvětví v nařízení vyjmenovaných:/, její jakost a výnosnost, odborná hodnota pracovníka, jeho pracovitost, věk. Proto vězeň může býti zařazen do třídy nižší, nejeví-li dostatečné snahy, aby docílil výsledku, jehož možno právem od něho čekati. Pravidelně začínají pracovníci druhou třídou, z níž může postoupiti do první jen, podá-li důkaz mimořádných schopností.

Do čtvrté třídy zařazují se mladiství vězňové, prisons – école i dospělí, kteří se učí řemeslu. Pobyt ve čtvrté třídě je různého trvání a jsou-li pracovní výsledky cenné, může být vězeň zařazen do třídy třetí. O postupu rozhoduje ředitel trestnice.

Pokud jde o práci, odměňovanou dle kusů, má být honorována tak, aby mzda souhlasila s odměnou za hodinu.

Pro správu vězeňskou není dalších přírážek. Pro ostatní veřejné úřady přiráží se k ceně hotových výrobků obsahující hodnotu surovin, práce a dopravy přírážka stanovená nyní 15% jako úhrada všeobecných výloh /: amortizace kapitálu, platy mistrů, správa, otop, světlo:/. Od podnikatelů, jimž se prodává toliko pracovní síla, má být dosaženo ceny, která zmenšena o 3/10 správních nákladů rovnala by se cenám dle tarifu.

Hodnota práce se fakturuje pro správu vězeňskou sumou, která se vězni skutečně vyplácí, pro ostatní veřejné úřady celou mzdou, pro soukromé podnikatele cenu podnikatelskou /:tj. celou mzdou zvýšenou o příspěvek správní:/. Reparace v ústavech honorují jako práce řemeslné.

Skutečná odměna trestanci připisovaná /:bez státního podílu:/ různí se dle způsobu trestu /:např. z 0,50 fr za hodinu III. třídy dostane correctionnel 0,25 fr, réclusionnaire 0,20 fr, 0,15 fr je – li odsouzen k nucené práci, 0,50 fr náleží-li jiné kategorii; stejně z 0,30 fr III. třídy 0,15 fr, 0,12 fr , 0,09 fr , 0,30 fr:/.

Pokud by nemohlo být docíleno od soukromých podnikatelů cen dle tarifu, hradí se z docílené ceny, aby se předešlo nedostatku zaměstnání ve věznicích, nejprve 3/10 správních nákladů, pak státní podíl a vězni vyplátí se zbytek.

Vyučování a výchova

Školu navštěvují v Belgii vězňové do 40 let, pokud byli odsouzeni k tretu delšímu šesti měsíců. Pro dospělé vězně konají se též přednášky. Učení jazykům kvete zvláště v trestnici v Luvani, kde nyní čte 145 vězňů anglicky. Tamní učitel sestavil litografovanou učebnici anglického jazyka pro samouky. Stejná učebnice existuje pro kreslení. Školní vyučování děje se odděleně pro Vlány a Valony a dle stupňů /:obyčejně tři:/ pokročilosti. Některé trestnice trpí nedostatkem místností. Tak v Louvani děje se vyučování v oddělené části kaple. Neškole se užívá ještě většinou krytých, izolujících sedadel. Každá věznice má knihovnu o několika tisících svazků. Organizací rozdělení knih a revuí vyniká trestnice luvanská. Konečně třeba se zmíniti o škole hospodyňské v ženském oddělení trestnice v Bruselu – Forest.

Pamětní mince s vyobrazením věznice v Louvain

Belgie má dva vězeňské časopisy, obsahem a účelem velmi rozdílné. Luvaňský týdeník „L'Effort vers le bien“ vychází nyní sedmém ročníku a to v řeči francouzské a vlámské. Skládá se z tištěné části beletristické a poučné /:novoty technické:/ jednak francouzské, jednak vlámské a z litografických zpráv z domova i z ciziny v obou jazycích /:s mapami:/.

První část obstarávají většinou trestanci. Neschází ani rubrika pro zasmání a malý oznamovatel, ovšem nejvýše pro výměnu knih mezi trestanci. Časopis poskytuje čtenářům praktické přílohy, jako centimetrové měřítko a úhloměr, nakreslené na papíře, které vystřížením a podlepením stávají se použitelnými.

Studentské časopisy velmi připomíná orgán vězeňských spolků trestnice mladistvých v Merxplasu, měsíčník „Vorbroken booinen – Chaines brisées“.

Trestanci ve věku od 16 do 21 let vyšli vesměs z rodin zemědělských a zaměstnání literární jest jim většinou ještě dosti cizí. Tím úctyhodnější je zdárný výsledek, neboť časopis je obstaráván výhradně členy spolku. Obsahuje beletrii články poučné, zejména pak zprávy o činnosti spolku a programy podniků jím pořádaných. Časopis všímá si hojně otázek sociálních /:alkoholismu, otázka dělnická, manželství:/ jak formou článků, tak formou sebraných výroků světových myslitelů. Je oboujazyčný, ale se zřetelem k odběratelům a přispěvatelům převládá vlámsčina /:odběratelé platí za časopis předplatné:/.

Ústavy zvláštní – Écoles prisons

Výchovný cíl převládá zejména v trestnicích pro mladistvé /:prisons – écoles./ a to v Gandu při prisons centrále a v Merxplasu při zemědělské kolonii, ona, připravujíc vězně k zručnostem řemeslným, tato k zemědělské práci /:Délierneux v Révue kriminologie III 1080 – 1111:/.

Prison – école v Merxplasu je zvláště zajímavá. Existuje od dvou asi let jsouc součástí skupiny obsahující vedle to věznic pro epileptiky a dále dosud neobsazené oddělení slabomyslných a tuberkulosních a její svéráz je z velké části zásluhou jejího ředitele. Prisons – école /:jen asi 60 trestanců:/ umístěna je v budově bývalé věznice, k účelu tomu upravené a přičleněna stavebně ubikacím zemědělské kolonie Merxplas na severu země nedaleko hranic holandských.

Personál její skládá se z ředitele celého ústavu a řed. adjunkta, přid. zvláště trest. mladistvých, vrchního dozorce, učitele, tří mistrů a osmi dozorců. Službu lékařskou a duchovní koná personál dépotu de mendicité.

Přidělení věznic v Merxplasu nastane po antropologické zkoušce a rozhodnutí „Commision d'orientation professionelle“¹³.

Chovanci zaměstnávají se:

1. zemědělskou prací,
2. výroba košíků a dřeváků.

Ve věznici proveden jest progresivní systém¹⁴ v malém a to tak, že chovanec:

1. při příhodu do věznice jest chován asi po deset dní v samovazbě v úplném odloučení, oddán mravnímu působení ředitele a učitele,
2. potom je připuštěn do společné školy a přednášek a konečně do spolku vězeňského /:nejdříve po jeden měsíc:/ který vyloží mu pořádková pravidla a vezme ho do slibu. Trestanec posadí se pak vedle vězňů, do jichž rukou složil slib,

¹³ Komise pro profesionální zaměření.

¹⁴ Progresivní systém se dělí na anglický a irský progresivní systém, viz. *Studijní cesta JUDr. Vladimíra Solnaře – Německo*, in: *Historická penologie II/2006*, s. 20 n.

3. konečně přidělí se chovanci řemeslo ve společné dílně /:výroba košíků a dřeváků:/ nebo zemědělské práce. Hledí se k tomu, aby obě zaměstnání se vystřídala tak, aby chovanec naučiv se jednomu, věnoval se druhému.

Ředitel Delierneu uvádí tato stadia výkonu trestu:

- perioda přísného režimu pensylvánského
- perioda zmírněného režimu pensylvánského
- perioda práce v dílně
- perioda práce mimo trestnici
- perioda práce bez dozoru mimo trestnici
- perioda podmíněného propuštění
- definitivní propuštění

Ústav má dílenské mistry, kteří nekonají jinou práci než vedení dílen a sami pracují. Zvláštní pozornost věnovati dlužno pokusu o jistý self – gouvernement vězňů /: cercle des détenus „Chaines Brisées“:/¹⁵ založený dne 2. března 1923 a vlastními stanovami a vlastní spolkovou místností.

Z činnosti spolku ve směrnicích stanov dlužno vyzvednouti vydávání časopisu, měsíčníku Chaines Brisées /:litografovaného:/ v řeči francouzské a flámské, redigovaného a psaného vězni, o němž již bylo jednáno.

Cercle pořádá jednou týdně přednášky vězňů, podporuje rodinu, rodiče členů, jakož i propuštěné vězně, kupuje ozdoby místností /:květiny:/. Na zprávu o zemětřesení v Japonsku zaslal obětem katastrofy 30 fr. delegát spolku s odznakem spoludržuje pořádek v dílně.

Trestanci jsou roztrženi do čtyř tříd /:1. les meilleurs, 2. bons, 3. en observation, 4. pervers:/¹⁶ s označením. Nejhorší jsou dle potřeby chováni v přísné samovazbě.

Klasifikace provádí se měsíčně jednou dle systému bodového. Počet bodů za týden udá každá z osob zúčastněných při týdenní konferenci.

Asi tři neděle po příchodu vězně utvoří se při týdenní konferenci personálu z výsledku pozorování i dotazů v jeho domově charakteristika, která zapiše se do zvláštního rejstříku a ředitel stanoví způsob, jakým s chovancem nakládáno býti má. Každý dozorce musí znáti obsah rejstříku a míti jeho opis. Obnovuje se po měsíci. Pozorování koná ředitel, dvakrát po příchodu trestance a po době asi čtrnáct dní formou rozhovoru o minulosti vězně o jeho činu, o přítomnosti i plánech do budoucnosti. Potom vyzve se chovanec, aby o tomtěž podal zprávu písemně. Další pozorování konají úředníci při návštěvách – ředitel pravidelně večer – a personál dozorců.

Základ bodové klasifikace tvoří číslo 100 denně s 3000 měsíčně. Z denního počtu 100 bodů připadá: 20 na chuť k práci /:Ardeur an travail:/, 20 na horlivost ve škole /:učitel – 1 application á l'école:/, 10 na užívání prázdně /: dozorce večerní služby – emploi des loisirs:/, 20 na zachování mlčení /:všichni dozorce jsou s chovancem ve styku, discipline du silence:/ 10 bodů na chování /:condinten:/, 10 bodů na hospodárnost /:l'épargne:/, 10 na čistotu v cele /:dozorce sekce – propreté de la cellule:/ dále měsíčně 1000 bodů za úsilí o poctivost. Počet bodů zanášá se dle dnů na přehlednou tabulku a týdně se srovnává ve schůzce zúčastněných zřízenců. Není – li shody, ředitel opraví rozpory po předchozím dotazu. Výsledek sdělí se chovancům, kteří mohou žádati změnu raportu. Vysvětlení se jim dostane při nejbližší týdenní konferenci, kde mohou přednésti svoje stížnosti.

Trestanec III. třídy on observation může býti zařazen do II. třídy /:bons:/ po třech měsících, má-li v prvním měsíci v průměru 7/10, v druhém 7 ½ /10 a třetím 8/10 bodů, jinak zůstane ve třídě III. /:d'observation:/, jež zahrnuje trestance do trestnice právě dodané. Špatné

¹⁵ Okruh vězňů „zlámané řetězy (pouta)“.

¹⁶ 1. nejlepší, 2. dobří, 3. na pozorování, 4. perverzní.

chování, neposlušnost, lenost, mají v zápětí zařazení do IV. třídy /:pervers:/. Nekratší pobyt ve IV. třídě trvá tři měsíce. Postup do III. třídy je možný, má-li trestanec v prvním měsíci kvalifikaci 6/10, v druhém a třetím 7/10. Aby trestanec byl zařazen do I. Třídy /: les meilleurs:/, musí mít po tři měsíce v II. třídě klasifikaci 9/10.

Rozdíly tříd formuluje vyhláška vyvěšená v každé cele takto:

1. Výhody první třídy jsou tyto:
  - a. ředitel z ní vybírá vězně, které navrhne pro podmíněné propuštění, snížení trestu a milost,
  - b. v neděli ráno bude konati schůzi v síni určené hrám nebo procházkou po polnostech ústavu,
  - c. jednou týdně se shromáždí ve třídě; v přítomnosti ředitelově budou si chovanci směti sdělovati myšlenky a dojmy z přednášek, které se konaly v předešlém týdnu.
2. První a druhá třída bude:
  - a. v neděli odpoledne provozovati sportovní cvičení,
  - b. bude dostávati ústavní noviny,
  - c. jakož i sportovní revue a jiné periodické publikace směti opatřiti si zvláštní vedlejší požitky /:cantine speciále:/,
  - d. bude směti nositi dlouhé vlasy a bude požívati všech ostatních výhod slučitelných s řádem a kázní útvaru.
3. Vězňové ve stavu pozorování budou směti opatřovati si vedlejší požitky /:cantine:/ jim ústavem povolené.

Vězňové třídy čtvrté /:pervers:/ podléhají velmi přísné kázní; pokud jsou zařazení v této třídě, nemají naděje na podmíněčné propuštění ani žádnou výhodu jakéhokoliv druhu, jíž požívají chovanci ostatních kategorií, bude jim kromě toho k hanbě, že patří mezi špatné. V trestnici se pracuje pro veřejnou správu a na náhrady ústředního úřadu práce. Doba pracovní dělí se na čtyři stádia: učedník, dělník ouvrier, ouvrier, ouvrier qualifié mentem, každé o dvou částech s předem stanovenou průměrnou dobou každého období a denní mzdou, různou netoliko dle stádií nýbrž i dle druhu trestu /:od 27 cts do 2 fr 50 cts:/. Mistr udílí dvě hodiny týdně teoretické vyučování. Každé dva měsíce konají chovanci zkoušku teoreticko praktickou před zkušební komisí skládající se z ředitele, mistra a vězně, zvoleného tajným hlasováním členů dílny. Podobná komise hodnotí každý hotový výrobek. Zaměstnání zemědělské dělí se na učňovství a vlastní výrobu.

Každodenně věnuje se jedna hodina gymnastice, osm hodin práci, dvě hodiny škole, jedna hodina přednáškám /: přednášková síň nemá mříž a přednáší se jen za přítomnosti jednoho člena ředitelství:/, jež vedle vězňů samých – rámci spolku – konají učitel, ředitel i dozorcí, věnujíce vynikající pozornost otázkám sociálním /:dvakrát týdně:/ a hygienickým /: jedenkrát týdně:/. Tak otázka alkoholismu, militarismu, pacifismu atd. tvořila důležitý bod program.

Mimo dobu pracovní a společného zaměstnání v dílnách a ve škole tráví vězňové v celách /: jídlo, doba oddechu, studium, odpočinek a spánek:/. Knihy jsou jim rozděleny učitelem, jenž přihlíží při tom k individualitě žactva dle osobních svých znalostí. Při tom je knihovna rozdělena na tři oddělení dle stupně vzdělání vězňů, trestanci nižšího stupně nemohou žádati nikdy knih vyššího stupně.

Vyučování – povinné – vede jeden učitel za pomoci dvou vězňů, kteří vyučují spoluvězně vzděláním opozdilé ve zvláštní místnosti bez dalšího dozoru. Vyučuje se ve dvou

stupních a to v prvním pro analfabety a ty, kdož umějí jen nedokonale číst a psát, druhý má cílem především doplnit dosavadní vzdělání.

Zvláštní váha klade se na praktickou stránku, učí se zeměpisu, politice, hospodářství, přednáší se hodně o kolonii Kongo.

Nedělní dopoledne věnováno je službám božím, pořádku v celách /:ředitel přehlíží cely:/, koupání, theoretickému vyučování řemeslnickému, odpoledne sportu a hrám, jichž se ředitel osobně účastní.

Dozor nad chovanci je poměrně mírný, dveře dílen jsou za jejich přítomnosti neuzavřeny. Jednotlivci – ovšem osvědčeně spolehliví – vycházejí na zemědělskou práci jednotlivě úplně bez dozoru a přece nedošlo až na jediný případ k útěku. Klade se důraz na to, aby chovanci vážili si důvěry, která se v ně klade a aby bylo věcí jejich osobní cti důvěru tu nesklamati.

Ředitelství podniká po šesti měsících šetření mezi propuštěnými chovanci a zjistilo se, že v 90 % stali se řádnými a zdatnými občany. Osobní i písemný styk s propuštěnými trestanci je velmi vřelý a čilý. Ředitel před propuštěním trestance sám stará se o jeho umístění a často osobně mu místo hledá. Oficiální organizace péče pro propuštěné trestance prostřednictvím „Comité Royal de Patronage“ je dosud nedostatečná.

Netřeba zajiště zdůrazňovati, že uvedením v život podobného systému umožněno je z velké části osobní obětavostí veškerého personálu, jak ředitele tak i dozorců, kteří mnoho ze svých prázdných hodin, i v neděli věnují výchově svých chovanců. Měsíc před otevřením věznice byl věnován odbornému výcviku personálu. Při tom důraz kladen na to aby dozorcí uvědomili si sociální význam svého úkolu.

Prison – école v Merxplasu jest z nejsvéráznějších článků v dějinách vývoje uvedeného vězeňství; jest patrné, že malý počet vězňů a tím umožněný úzký osobní styk ředitele a učitele s jednotlivci je podmínkou zdaru mnohého a jejich zařízení.

II. Prison – école s výchovou řemeslnou v Gandu má daleko méně zvláštností. Trestanců má kolem 100, tedy skoro dvojnásobný počet než v Merxplasu. Dílny jsou umístěny v jednom z křídel, kdežto noc i prázdné chvíle tráví trestanci /:i při jídle:/ v jiném křídle v samovazbě, k tomu účelu po způsobu novějších staveb zřízeném.

Pěstují se řemesla: kovářství, truhlářství, obuvnictví, krejčovství, kuchařství, zámečnictví a malířství. Vyučování koná se ve třech třídách. Kromě obvyklých předmětů – v jichž rámci přihlíží se vynikajícím způsobem k znalostem praktickým – učí se chovanci hudbě /:tříkrát týdně:/, zpěvu /:tříkrát týdně:/ u zvláštních učitelů. Učitel gymnastiky dochází dvakrát týdně, náboženství vyučuje se jednou týdně.

Kromě toho udílejí mistři dílenští denně jednu hodinu theoretického vyučování řemeslu /:večer 5 – 6: hodin:/. Ústav má zvláštní slavnostní síň sloužící též nářad'ovému tělocviku.

Při velkých svátcích konají se tam domácí slavnosti sestávající z části dramatické /:sň má jeviště./ a z části zpěvní /: zpěv jednotlivců i skupinový:/.

Zvláštní ústavy další

École – prison v Merxplasu je jen součástí seskupení speciálních ústavů. Dosud umístěni jsou v Merxplasu epileptikové; mají ložnici v kójiích a pracují v ústavu domácí práce.

Z části depotu zřízena byla nová oddělení pro tuberkulosní – vlastně sanatorium – a pohlavně nemocné, dosud neobsazena.

Vězňové duševně choří jsou umístěni v ústavech choromyslných a to muži v Tournai a Reckheimu, ženy v Mons.

Polepšovny

Belgické polepšovny établissements d'éducation de l'État, zasluhují zvláštní zmínky. Nyní existuje v Belgii pět takových ústavů. Pro chlapce v Mollu, kde je umístěna ústřední pracovna a speciální sekce, pak ústav v St. Hubert pro Valony a v Ruyscelede pro Vlámky. Ústav pro valonské dívky spolu s pozorovnou jest v Namuru, pro Vlámky v Berneemu.

Nejzajímavější jest nesporně pozorovna v Mollu kam jsou posíláni všichni chlapci do 18 let věku, pokud byli dáni vládě k dispozici /: mis á la disposition du gouvernement čl. 1. régl./, ne tedy ti, které již soudce mládeže umístil v rodině. Pozorování jsou co nejvšestrannější.

1. Ředitelství vyžádá si nejprve formou dotazníku s přesnými otázkami správu školy, kterou dítě navštěvovalo v otázkách dědičnosti, prostředí jeho mládí, nemocí z nepravdivostí, rodinných poměrů.
2. Při příchodu do ústavu vyplní dle jeho údajů dítěte přijímající vychovatel data, týkající se jeho způsobu vyjadřování, inteligence, dráždivosti a aktivity /:activité:/.
3. Stejná data zaznamená učitel vedoucí pavilon, v němž je dítě umístěno. Tím je dán podklad k souborné „fiche sommaire d'Observation médico – pédagogique“¹⁷, která kromě „faits commis et antécédents“¹⁸ obsahuje souhrn poznatků pedagogických rozšířených nyní ještě o lékařské a na konec synthesesu a návrh.
4. Chovanci jsou rozděleni dle stáří na tři třídy; Valoni a Vlámové jsou odděleni. Třída má společnou školní místnost, refektář a dílnu; přes noc jsou chovanci odděleni. Jich zaměstnání je zařízeno tak, aby bylo možno dobře poznati jich sklony a zručnosti ku správné volbě zaměstnání a umístění. Nekonají tedy žádného řemesla, ukazují svou zručnost kreslením, modelováním, vyřezáváním. Výsledky poskytující vychovatelům důležitý materiál a klíč ku psychické individualitě dítěte.
5. Lékař vede o každém chovanci carnet sanitaire; je-li třeba, představí se dítě odbornému psychiatrovi dojíždějícímu týdně Chmelu, který, je-li třeba, navrhne umístění jako choromyslnému.
6. Doba pozorování různí se dle individuální potřeby případu: po ukončení představí se dítě znovu řediteli a lékaři, kteří doplní a opětují zkoumání, zejména psychologickými tresty, a dle výsledků vypracují závěrečnou zprávu, z níž výtah sleduje dítě.
7. Zpráva tato pracuje se dle jednotného vzoru a obsahuje tyto hlavní rubriky:

Faits comunits et antécédens

Rapport pedagogique

- I. Examen psycho – somatique
- II. Sondace intellectuel
- III. Enquete ceractérologique
- IV. Orientation professionnelle
- V. Educabilite générale
- VI. Syntesé at propositio.¹⁹

Návrhy jsou adresovány soudci mládeže a mohou zníti na umístění v rodině, v soukromém ústavě, v oddělení „difficiles“ nebo kárném v Mollu, v ústavu St. Hubert nebo v Ruysselede.

¹⁷ Celkový posudek zdravotně – pedagogického pozorování.

¹⁸ Předchozích spáchaných činů.

¹⁹ I. psycho – somatická prohlídka (lékařská), II. intelektuální sondy, III. vyšetření (anketa) ke zjištění charakteru, IV. profesionální zaměření, V. vychovatelnost, VI. shrnutí a návrh.

Stejným v podstatě způsobem provádí se pozorování dívek v Namuru. Kde se sice vede méně záznamů, kde ale zase menší počet umožňuje lepší osobní znalost chovank. Pozorování provádějí členky řádu L'ordre de la Providence et dell' immaculée consepion,²⁰ které vedou ústav.

Státní vychovatelna pro Valony leží v místě St. Hubert v belgických Ardenách spojeném lokálkou s hlavní tratí Brusel – Luxemburg. Ústav je umístěn v budově starého opatství v poutním místě. Každá sekce má svou školní místnost, refektář /:salle de famille:/ a společnou ložnici; dílny jsou společné.

Chovanci jsou nejprve rozříděni dle vyspělosti na základě posudku lékařského na tři skupiny /:groupes:/:

1. Prépubants
2. Puberants
3. Pubert

V čele skupiny stojí učitel /:chef de groupe:/.

Každá skupina je rozdělena na tři oddělení /:sections:/

- I. section d'espérance /:polepšitelní:/
- II. section de perseverance /:vytrvalost na cestě k polepšení:/
- III. section de confiance /:polepšení:/

Každé oddělení řídí jeden učitel, jenž obstarává výchovu školní. Jemu jsou přikázáni dva vychovatelé, bez vzdělání učitelského, kteří pečují o hmotné potřeby chovanců a zabývají se jimi v době mimo vyučování školní /:rekreace, jídlo atd.:/

Kromě vychovatelů, kterými jsou bývalí poddůstojníci se zkouškou, zaměstnává ústav sedm mistrů dílenských, a ku službě vrátného a nočních hlídačů zvláštní personál.

Chovanci klasifikují se známkami od 5 – 0 ve škole a v dílnách /: zde hledí se ku 1. zručnosti, 2. vytrvalosti, 3. pořádku, 4. skutečnému výsledku práce:/. Rozdělení dle dospělosti přináší s sebou, že sloučeny jsou často v jedné třídě živly hodně různorodé, takže nutno vyučování dělit a probírat po případě současně dva předměty.

Příčiny, proč chovanci byli dáni k dispozici, jsou velmi různorodé. Jde o nedospělé provinilce /:do šestnácti let:/, o děti zanedbané. Jiní na žádost rodičů byli dáni do vychovatelny, nebo proto, že rodiče byli své moci zbaveni.

Zaměstnání jsou zámečnictvím, obuvnictvím, krejčovstvím, elektromechanikou, truhlářstvím, polní prací a zahradnictvím. Ústav má dosti rozsáhlé polní hospodářství /:50 ha:/ v pěkné poloze se zvláštními hospodářskými staveními mimo osadu a chovem dobytka. Hospodářství má též zvláštní místnosti pro chovance, kteří v době saisony tam přesídlují. Jest postaráno též o školní místnost k vyučování agronomie. V sadě jsou nářadí pro tělocvik, rozsáhlé hřiště a lavičky, kde se v létě může konati vyučování. V zahradě dříve každý chovanec obdělával svůj záhonek, což nyní zrušeno, aby bylo docíleno většího výtěžku.

Zábavě slouží slavnosti, výlety, kinematograf a hry. Přednášky konají též cizinci a účastní se jich personál i obyvatelstvo.

Nedospělí chovanci zaměstnávají se v dílně cvičením ve zručnostech k řemeslu potřebných /: orientativ – professionelle /1 ½ hod. denně:/. Ostatní pracují v dílně 7 hodin denně /:incl. 2 hodiny teorie:/. Školu navštěvují dvě hodiny denně /:nedospělí 4 hodiny:/. Dostávají pracovní odměnu 90 cts týdně s přídatkem 10 cts. Každodenní vyučování počíná výkladem mravní ideje.

---

²⁰ Řád Prozřetelnosti a neposkvrněného početí.

O správu ústavu pečuje pět úředníků. Kromě toho je zaměstnán v ústavu jeden lékař a dva duchovní. Ředitel ústavu je pedagog.

Podobně jest zařízen ústav pro dívky v Namuru spravovaný jeptiškami /:dostávají plat od státu 1800 – 2400 fr ročně:/ . Správu vede úřednictvo státní. Ústav je umístěn v budově bývalé věznice. Každé oddělení má dílnu a školní místnost; přes noc jsou chovanky izolovány. Školních tříd je jen pět /:1 vlámská, 1 oboujazyčná, 3 valonské pro nenormální, inteligentní a prostřední:/ .

Pro zanedbanou mládež existují dále:

1. ústavy speciální /:pro epileptiky, tuberkulosní, venerické choroby, zakrnělé, šílené, opozdilé ve výchově školní, slabomyslné atd.:/;
2. soukromé polepšovny /:Louvain, Namur, Gand, Liège, většinou katolické:/.

Celý organismus státních polepšoven podléhá ministerstvu spravedlnosti a to úřadu pro ochranu dítěte /:Office de la protection de l'enfance:/ . Jeho úkolem jsou též inspekce rozdělené na stránku pedagogickou, ruční práce, vyučování řemeslné, stránku lékařskou. V personálu ústavu jsou zastoupena veškerá odvětví, zejména odborná pedagogika.

Dépôts et refuges²¹

Závěrem budiž učiněna zmínka o ústavech podléhajících Direction générale de la Bienfaisance²² při ministerstvu spravedlnosti.

Jsou to depot de vagabundage et mendicité²³ v Merxplasu a refuge v Hoogstraeten; pro ženy existuje podobný ústav v St. André u Brugges

Kolonie v Merxplasu zaujímá ohromný prostor 600 ha zemědělské půdy. Zaměstnává 150 dozorců a úředníků /:1 ředitel, dva zástupci ředitele pro průmyslovou výrobu a hospodářskou službu, 1 chef zemědělství, 2 duchovní, 1 lékař:/ a pojímala před válkou 6000 kolonů /:nyní 1200:/ . Je rozdělena na několik sekcí stavebně oddělených se společnými ohromnými dílnami /:kolářství, dřevákárna, kovářství, výroba koberec:/, refektáři, ložnicemi a umývárny, koupelnami a ohřívárnami.

Přibírání do kolonie děje se v rozsudku na 2 – 7 let; kolon může býti propuštěn dříve cestou administrativní. Zvláštní oddělení jsou tato:

- I. Sekce invalidů /:nemusí pracovati:/.
- II. Sekce „des immoraux“, kteří se dopustili zločinů proti mravnosti, žhářství atp. Přes noc jsou izolováni v kojích a platí pro ně příkaz mlčení.
- III. Sekce nebezpečných /:bedlivý dozor:/.
- IV. Sekce uprchlých, kde jsou umístěni po odpykání disciplinárního trestu.
- V. Sekce abnormálních.

Pravidelný režim je volnější nežli ve věznicích a službu strážní konají spolehliví koloni sami. Ústav má knihovnu – cts denně svazků:/ a čítárnu, v neděli koná se koncert.

Koloni vydělávají 18 – 50 cts denně. 1/3 připadá na úsporu, 2/3 se ukládají. Při útěku úspory připadají státu. Pracovní doba je stanovena ráno od ¾ 7 do 11 ½ , odpoledne od 1 ½ do 6 /: zimě do 4:/.

Ústav v St. André skládá se z depot /:200 žen:/ a refuge /:80 žen:/ . Spravován jest jeptiškami.

²¹ „Přesazení“ a uprchlíci.

²² Hlavní správa (ředitelství) pro dobročinnost.

²³ Ústav pro tuláky a žebráky.

Depot dělí se na čtyři oddělení:

1. pro ženy od 18 – 21 let,
2. pro matky,
3. pro dospělé,
4. úplné oddělení, stížené venerickou chorobou.

Refuge, úplně oddělený od dépotu, má tři sekce:

1. pro ženy od 18 – 21 let,
2. pro dospělé
3. pro starší neduživé.

Mladistvé chovanky rozděleny jsou dle chování na tři třídy. Z nich první /:section de récompense:/ požívá zvláštních výhod /:jako vycházky do přírody s jeptiškami jednou měsíčně:/.

Ústav má rozsáhlé pracovny. Ložnice a refektáře. Mnoho matek má s sebou malé děti, pro něž jsou zvláštní místnosti a dvůr. Ústav má též zvláštní ložnici pro rodičky a nemoci.

Jinak zabývají se chovanky domácími pracemi, praním prádla též pro polepšovny chlapecké, žehlením, prací v zahradě, šitím, ručními pracemi atd. Chodí do školy rozdělené dle národnosti a stupně vzdělání.

Zvláštností ústavu je hospodyňská škola /:école menagère:/ kde se chovanky učí především vaření /:stejně zařízení existuje ve věznici v Bruselu – Forest:/.

Závěr

V ústavech belgických lze pozorovati nápadný úbytek vězeňské populace. V kolonii v Merxplasu, jak uvedeno je nejnápadnější. Pozoruje se však i v trestních a to přes to, že zrušeno bylo ustanovení zákona, dle něhož výkon trestu v samovazbě zkracoval dobu trestu v rozsudku uvedenou, což, jak se očekávalo, mělo zvětšiti populaci trestnic. Zjev tento nešel pozornosti kriminalistů belgických.

Pokud jde o tuláky a žebráky, odůvodňuje jej Delierneux /:Revue 1800:/: 1. prohibičním zákonem, 2. preventivními opatřeními města Bruselu, 3. tím, že ve válce mnoho tuláků zahynulo, 4. silou dělnické organizace, která prosadila zvýšení mezd, 5. snadnou pracovní příležitost ve zpustošených krajích Belgie a Francie. Stejný zjev v měřítku ještě větším jest prý pozorovati v Anglii.

Tyto důvody platí jistě nejen, pokud jde o kriminalitu drobnou, ale kriminalitu vůbec. Někteří vyzvedají též význam různých podpor v době poválečné starcům a nezaměstnaným, a připomínají důležitost nynější lepší ochrany hranic.

Ondřej Hladík

Použité prameny a literatura:

SOA Praha, fond Trestnice pro ženy Řepy 1864 – 1948, kart. 162.

Anton FÁBRY, *Vznik a vývin väzeňstva*, in: Zborník príspevkov k dejinám väzenstva na Slovensku II., Bratislava 2003.

Ondřej HLADÍK, *Mezinárodní kongres pro trestní právo a väzeňství v Praze*, in: Historická penologie II/2005, s. 1 – 4.

Ottova encyklopedie obecných vědomostí, heslo Penn, IXX. díl, s. 449.

Místo posledního odpočinku Jánose Esterházyho

V roce 2002 vyjádřil tehdejší slovenský ministr spravedlnosti JUDr. Ján Čarnogurský zajímavý názor, že mezi politikou a věznicemi existuje zvláštní a zároveň blízký vztah. Politických cílů lze nejnáze dosáhnout prostřednictvím státní moci, jejíž součástí jsou i věznice, ale jejich prosazování se někdy obrací proti samotným původcům a stávají se politickými vězni.²⁴ V tomto smyslu lze pohlížet i na osud slovenského politika maďarského původu, kterým byl János Esterházy.

Narodil se 14.3.1901 v Ujlaku (nyní Velké Zálužie, okr. Nitra) v rodině šlechtického původu. Po absolvování gymnázia a obchodní akademie hospodařil na rodovém velkostatku v Ujlaku. Ve 30. letech se stal hlavním politickým představitelem maďarského iredentismu v Československé republice (ČSR).²⁵ V letech 1932 až 1936 vykonával funkci předsedy Krajské křesťanskosociální strany. Usiloval o sjednocení všech maďarských stran v Československu, což se uskutečnilo v roce 1936, kdy pod jeho vedením vznikla Sjednocená maďarská strana, spojením Krajské křesťanskosociální a Maďarské nacionální strany. Zároveň byl publicisticky činný, především v maďarském tisku a udržoval úzké kontakty s politiky v Budapešti. Snažil se též o vytvoření společné fronty představitelů národnostních menšin včetně Slováků.

V letech 1935 - 1938 byl poslancem Národního shromáždění ČSR a v letech 1939 – 1945 poslancem sněmu Slovenské republiky. Na základě tzv. mnichovské dohody a vídeňské arbitráže z 2.11.1938 podporoval odtržení jižních částí Slovenska a jejich připojení k Maďarsku. Zůstal však na Slovensku a postavil se do čela politické strany maďarského obyvatelstva s názvem Szlovenszka Magyar Párt. Přestože podporoval politiku prezidenta Jozefa Tisa, nesouhlasil s perzekucí židovského obyvatelstva a jako jediný poslanec slovenského sněmu hlasoval proti přijetí protižidovských zákonů.²⁶

Za svoji politickou činnost byl po ukončení druhé světové války v roce 1945 zatčen orgány sovětské státní bezpečnosti (NKVD) a zavlčen do Moskvy, kde byl odsouzen na 10 let nucených prací a poslán na Sibiř. Dne 16.9.1947 jej Národní soud v Bratislavě odsoudil v nepřítomnosti k trestu smrti. V roce 1949 ho sovětské úřady předaly do Československa, kde požádal prezidenta republiky o změnu rozsudku. Prezident Klement Gottwald jeho žádosti vyhověl a v roce 1950 byl trest smrti změněn na doživotní žalář.

Amnestií v roce 1955 byl trest odnětí svobody zmírněn na 25 let. Tento trest vykonával ve více vězeňských zařízeních. V době od 24.6.1950 do 29.7.1953 v Útvaru nápravných zařízení (ÚNZ) Mírov, odkud byl z důvodu onemocnění plic přemístěn do nemocničního oddělení v ÚNZ Ilava, kde setrval do 12.3.1954.

Z této věznice byl eskortován do vězeňské nemocnice trestního ústavu Ročov, kde byl hospitalizován do 13.4.1955. K dalšímu nemocničnímu pobytu byl přemístěn do ÚNZ Plzeň – Bory a dne 28.5.1955 se vrátil do nemocnice v ÚNZ Mírov. V době od 28.5.1955 do 2.5.1956 vykonával trest v ÚNZ Leopoldov, kde byl umístěn na II. oddělení hradu v objektu č. 20. Ve velmi vážném zdravotním stavu byl vrácen 2.5.1956 zpět na Mírov, kde 8.3.1957 zemřel na tuberkulózu plic.²⁷

²⁴ Čarnogurský, J.: Politika a věznice na Slovensku. In: Lazovský, J.: Politický vězni na Slovensku I. Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže Bratislava. Leopoldov 2002.

²⁵ Iredentismus – nacionalistické hnutí národnostní menšiny, usilující o připojení k území, ke kterému se menšina hlásí. Srov. Akademický slovník cizích slov. Academia Praha 2000, s. 347.

²⁶ Churaň, M. a kol.: Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, I. díl A-M. Praha 1998, s. 135-136. Tomeš, J. a kol.: Český bibliografický slovník XX. století, A-J. Praha a Litomyšl 1999, s. 295.

²⁷ Archiv ZVJS. Zoznam osobností väznených v 50 rokoch – oznámenie ze dne 6.5.2002, č.j. AZVJS-50/2002. Lazovský, J.: Politický vězni na Slovensku I. Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže Bratislava. Leopoldov 2002, s. 17.

Podle předpisu byl povinen o úmrtí informovat náčelník ÚNZ Mírov příslušného náčelníka Krajské správy (KS) MV, Správu nápravných zařízení (NZ)MV, I. zvláštní odbor MV a místní národní výbor obce, kde se vězeň narodil. V daném případě nepovolil náčelník příslušné KS MV předání zemřelého k vypravení pohřbu jeho příbuzným.²⁸

Tělesné ostatky J. Esterházyho byly převezeny do městského krematoria v Olomouci, kde byly dne 12.3.1957 ve 12,00 hodin zpopelněny a urna označena číslem 9181.

Tato urna byla uložena v krematoriu až do 27.3.1959, kdy byla vydána npor. Himmerovi, pověřenému příslušníkovi ÚNZ Mírov za účelem uložení na vězeňském hřbitově.²⁹ K tomu však nedošlo, neboť na tomto hřbitově bylo ukončeno pohřbívání odsouzených již v roce 1955 a po tomto roce urny odsouzených, zpopelňovaných v Olomouci, předávány k uložení Správě NZ MV v Praze.

Centrální úložiště se nacházelo v objektu ÚNZ č. 2 Praha (Pankrác), kde do 5.5.1965 bylo uloženo celkem 78 uren včetně urny s popelem J. Esterházyho.³⁰ Na základě pokynu Správy NZ MV byly tyto urny, označené pouze čísly, předány k uložení do společného hrobu na hřbitově v Praze Motole.³¹ Do dnešního dne se nepodařilo ztotožnit všechna čísla ze seznamu uren se jmény zpopelněných.

Zásluhou Konfederace politických vězňů (KPV) ČR a zejména pana Oty Stehlíka z Dokumentačního střediska KPV bylo v průběhu 90. let objeveno společné pohřebiště na motolském hřbitově a v roce 2000 pietně upraveno. V té době však nebylo ještě známo, že zde byl pohřben i J. Esterházy. Po jeho ostatcích marně pátrala jeho rodina již na počátku 90. let a se svou žádostí o pomoc se obrátila i na tehdejší ředitelství Sboru nápravné výchovy (SNV) ČR. V té době bylo zjištěno pouze provedení kremace v Olomouci a převzetí urny k pohřbení na Mírově.

Rodina se však s touto přibližnou informací nesmířila a pokračovala v pátrání podle svých možností. Vzhledem k významu rodu Esterházy se stalo pátrání po ostatcích i předmětem jednání maďarských politiků. Při oficiální návštěvě předsedy vlády Mirka Topolánka v Maďarsku ve dnech 29.-30.3.2007 se na něho obrátil maďarský prezident László Sólyom a předseda zahraničního výboru Parlamentu Maďarské republiky Zsolt Németh a opětovně požádali o učinění dalších kroků z české strany v zájmu nalezení ostatků J. Esterházyho. V této souvislosti proběhlo vyhledávání v Archivu bezpečnostních složek MV, avšak nebyly zjištěny žádné informace ohledně jeho úmrtí.³²

Z tohoto důvodu byl cestou Ministerstva zahraničních věcí ČR osloven generální ředitel VS ČR, který postoupil šetření Kabinetu dokumentace a historie VS ČR, kde se plnění tohoto úkolu ujali PhDr. Aleš Kýr, Alena Kafková a Ondřej Hladík. Dne 15.8.2007 byla podána zpráva o výsledku pátrání, ve které se konstatuje, že urna J. Esterházyho pod číslem 9181 byla prokazatelně uložena v roce 1965 do společného hrobu na hřbitově v Praze – Motole, kde se v současné době nachází čestné pohřebiště obětí komunistického režimu.

U příležitosti Dne politických vězňů v měsíci květnu je na čestném pohřebišti pravidelně pořádáno pietní shromáždění za účasti členů KPV a politické reprezentace ČR. Lze očekávat, že se v příštím roce zúčastní i členové rodiny Esterházy, kteří po tak dlouhé době budou moci uctít památku svého příbuzného v místě jeho posledního odpočinku. Je pravděpodobné, že přibude další mosazná tabulka se jménem, které mělo být zapomenuto.

²⁸ Archiv MV Praha, f. A 6/3-818, TRMV 91/1955. Řád pro nápravně pracovní tábory MV, s. 26.

²⁹ Zápis v kremační knize krematoria v Olomouci pod č. 9181. Potvrzení Správy krematoria města Olomouce o vydání a přijetí urny ze dne 27.3.1959.

³⁰ Archiv VS, f. Mírov, karton 1, č.j. SNV-5313-80/66.

³¹ Dokumentační středisko KPV. Seznam uren předaných do společného hrobu v Motole, č.j. NZ 013217/01-1965.

³² Dopis Ministerstva zahraničních věcí ČR ze dne 9.7.2007 pod č.j. 120610/2007-OSE.

Náhrodek J. Esterházyho na bývalém vězeňském hřbitově Věžnice Mírov

Společné pohřebiště na hřbitově v Praze- Motole

*Alena Kafková
Foto: Eduard Vacek*

Použité prameny a literatura:

- Archiv MV Praha, f. A 6/3-818.
- Archiv VS, f. Mírov, karton 1.
- Dokumentační středisko KPV.
- Moravská pohřební společnost, s.r.o., Olomouc.
- Akademický slovník cizích slov. Academia Praha 2000.
- Churaň, M. a kol.: Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, I. díl A-M. Praha 1998.
- Lazovský, J.: Politické vězni na Slovensku I. Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže Bratislava. Leopoldov 2002.
- Tomeš, J. a kol.: Český bibliografický slovník XX. století, A-J. Praha a Litomyšl 1999.

Jednání senátu Národního shromáždění o vládním návrhu zákona o státním vězení v roce 1931

Jednání senátu Národního shromáždění dne 10. července 1931 se zúčastnilo 94 senátorů. Na pořadu dne byl mimo jiné také vládní návrh zákona o státním vězení. Zpravodajem byl senátor Riedl, zpráva ústavně-právního výboru k zákonu byla dodána senátorům jako sněmovní tisk 507.

Zpravodaj vládního návrhu zákona senátor Riedl připomenul v úvodní řeči, že otázka zvláštního posuzování trestních činů, spáchaných z politických motivů, nevznikla až v poslední době. *Už před 10 lety, v r. 1921, předložila vláda republiky Československé Národnímu shromáždění návrh zákona o výkonu vazby na politických provinilcích. Právní výbor Národního shromáždění také skutečně o předloze několikrát jednal a usnesl se také na některých změnách ve vládní předloze. Ale návrh se nestal zákonem a po volbách nebyl obnoven. Zapadl, ale úvahy o této otázce vynořily se opět po odhlasování zákona na ochranu republiky, při čemž otázka unifikační hrála úlohu nikoliv podřadnou.*

Zákonem o státním vězení měla být nahrazena a sjednocena ustanovení platného práva o výkonu trestu na politických provinilcích. Tyto dosavadní předpisy se jednak od sebe značně lišily, takže zákon o státním vězení měl mít především unifikační význam; také vydáním zákona na ochranu republiky byly delikty politické povahy vyřazeny z těch, u nichž byly dříve stanoveny zvláštní úlevy ve výkonu trestu. Senátor Riedl připomenul, že je *„uznanou zásadou kriminální politiky každého moderního státu, že politici provinilci mají míti ve výkonu trestu určité výhody, které nelze přiznati delikventům ostatním“*.

Legislativní úprava výkonu trestu na politických provinilcích vyžadovala, aby byl přesně vymezen pojem politického provinilce. Byl možný dvojí způsob tohoto vymezení: z objektivního výpočtu trestných činů, které jsou politického rázu a jeho subjektivního hodnocení podle úmyslu pachatele. Vládní osnova schválená poslaneckou sněmovnou zvolila kritérium subjektivní. Stanovila totiž v § 1. že soud uloží zvláštní trest státního vězení nebo nařídí, aby zákonný trest tuhého vězení, vězení nebo uzamčení, byl vykonán podle předpisů platných pro výkon státního vězení tehdy, když čin svědčí o snaze pachatele vykonat vliv na uspořádání věcí veřejných anebo sociálních.

Senátor Riedl vládní osnovu doporučil: *„Toto subjektivní hledisko nelze než schváliti. Je jednak v souhlase s tendencí moderního trestního práva, která směřuje k individualisaci trestního soudnictví, jednak vyhovuje lépe poznání, že trestné činy, i když jsou formálně stejné, v podstatě se od sebe často velmi liší podle pohnutky, která jim dala vzniknouti. Není proto správné, přiznávají-li se výhody, kterých požívají politici provinilci, někomu, kdo spáchal čin, který náleží svým rázem k deliktům politickým, nikoli ze snahy prospěti určitému politickému nebo sociálnímu kolektivu, nýbrž z ryze sobecké pohnutky. Správné je též, že osnova ve znění usneseném poslaneckou sněmovnou omezuje pojem politického deliktu, takto definovaného, jak po stránce objektivní, tak i po stránce subjektivní. Po stránce objektivní tím, že nepřiznává výhody politického provinilce tomu, kdo spáchal čin, který se jeví být zvlášť zavržitelný pro způsob provedení, pro určité prostředky nebo pro zaviněné následky. Po stránce subjektivní pak tím, že neuznává za privilegované takové činy, u nichž pachatel sice jednal ve snaze vykonati vliv na uspořádání věcí veřejných nebo sociálních, avšak řídil se při tom pohnutkou nízkou nebo nečestnou. V prvním směru se tímto zúžením rozsahu pojmu politického deliktu vyhovuje potřebě, aby stát a společnost byly účinně uchráněny velmi nebezpečných útoků na důležité své právní statky, v druhém směru pak se vylučují z řad politických provinilců ti, kdož nejsou hodni jejich privilegovaného postavení a naopak zasluhují trestu difamujícího.“*

Ve vládní osnově bylo stanoveno, že pro zvláštní zavržitelnost nemůže soud přiznat charakter politického deliktu úmyslným trestným činům, ohrožujícím obranu státu nebo směřujícím proti měně nebo proti bezpečnosti života a těla nebo proti majetku ve větším rozsahu. Poslanecká sněmovna toto ustanovení změnila jen do té míry, že místo tohoto povšechného označení vypočítala přesně jednotlivé zločiny, u kterých pokládala za nutné uplatnit zmíněný ohled na generální prevenci. S touto změnou zpravodaj návrhu zákona souhlasil, neboť bránila příliš extensivnímu výkladu, třebaže přijaté znění (patrně pouze z nedopatření) neuvádělo jiné zločiny proti životu, než vraždu a zabití, takže k jejich vyloučení (např. zločin podle § 4 zák. o traskavinách) bylo možné dospět pouze za pomoci eventuálního úmyslu.

V § 2 upravovalo usnesení poslanecké sněmovny ve shodě s vládní osnovou souběh trestných činů i trestních zákonů, jakož i ukládání úhrnného a sjednoceného trestu podle § 517 a 518 bývalého uherského trestního řádu způsobem, se kterým bylo rovněž nutné projevit souhlas. Zejména bylo správné, že se nevyklučovaly výhody státního vězení, jestliže se spolu s politickým deliktem sbíhaly pouze přestupky nebo přečiny nepatrného významu, které nespočítaly na nízké nebo nečestné pohnutce a že se i v ostatních případech poskytovala soudu možnost, aby uznal, že přiměřená část trestu má být vykonána podle předpisů o státním vězení, pokud to odůvodňovala povaha sbíhajících se trestných činů. Tím měl být soud veden k tomu, aby posuzoval jednání pachatelovo vcelku i ve vzájemné souvislosti, a tím měl snáze dospět k jeho správnému hodnocení.

Také část osnovy, jednáající o výhodách, kterých měli požívat političtí provinilci, byla vhodně upravena. Ústavně-právní výbor senátu ocenil, že tyto výhody, nebyly omezeny jen na výkon trestu (§ 5) nýbrž že se týkaly i samotného rozhodnutí o trestu (§ 1, 4.) Za výkonu trestu tak byly odsouzenému poskytovány oproti ostatním trestancům značné úlevy, z nichž důležitější nemohly být odejmuty ani při disciplinárním potrestání. Z meritorních ustanovení o trestu mělo být zdůrazněno, že na místo trestu těžkého žaláře, káznice a žaláře se uloží státní vězení a že při trestu tuhého vězení, vězení a uzamčení se vysloví, že tento trest má být vykonán podle předpisů o výkonu trestu státního vězení, dále že zostření trestu je omezeno, že vazba se do trestu sčítá celá a že nezpůsobilost k nabytí nebo opětnému nabytí práv, funkcí, hodností atd., ztracených odsouzením, pomíjí již dnem, kdy byl trest vykonán, resp. kdy byl prominut nebo jeho výkon byl promlčen.

Rozhodnutí, zda vznikly podmínky, na kterých záviselo přiznání výhody politického deliktu, zamýšlela vládní osnova přenechat v porotním řízení porotě, avšak poslanecká sněmovna toto rozhodnutí svěřila soudnímu sboru, což bylo v souladu s rozdělením judícia v porotním řízení, kde porotci rozhodovali o vině a soudci podle toho stanovili druh a délku trestu. Uvedené rozhodnutí vyžadovalo bystřejší psychologický postřeh, jehož byli spíše schopni odborní soudci než laická veřejnost.

Osnova daný předmět propracovala do podrobností a rozšířila svá ustanovení i na vojenské soudnictví, takže šlo o ucelené zákonodárné dílo. Senátory byla kritizována pouze stylistická úprava zákona a také okolnost, že zejména těžké, komplikované věty nebyly rozloženy v jednodušší a jasnější ustanovení. Protože však nebylo proti návrhu žádných jiných námitek, navrhl ústavně právní výbor senátu, aby byl návrh zákona schválen ve znění usneseném poslaneckou sněmovnou.

Pro zajímavost stojí za to připomenout řeč komunistického senátora Nedvěda, kterou přednesl u příležitosti projednávání návrhu zákona o státním vězení. Z přednesené řeči je již patrné budoucí třídní hledisko, které bylo v trestní justici uplatněno ihned po převzetí moci komunistickou stranou v roce 1948.

„Již v poslanecké sněmovně dokázali naši soudruzi podrobným rozborem vládního návrhu, že zákon o státním vězení sice budeme míti, aby se vyplnila citelná mezera podle slov zprávy důvodové, ale státní vězení nebude pro komunistické poslance, senátory, redaktory, sekretáře, ani pro proletářské třídní bojovníky, nýbrž bude jedině a výhradně určeno, pro odsouzenec ze řad buržoasie. Že náš názor jest úplně správným, dokazuje rozhodnutí nejvyššího soudu v případě t. zv. duchcovského procesu soudruha Stránského. Krajský soud v Mostě odsoudil soudruha Stránského jako původce duchcovského krveprolití a vůdce demonstrujícího zástupu na jeden rok do těžkého žaláře, ale nevyslovil pohnutky nízké a nečestné, a tu podle projednávané osnovy náležel by soudruh Stránský do státního vězení, v němž by se těšil všem výhodám, vypočteným v § 5 vládního návrhu. Ale co se stalo? Obhájce soudruha Stránského podal odvolání do výše trestu a zmateční stížnost, obsahující 97 zmatečných bodů, a prokurátor podal stížnost do výroku krajského soudu, kterým nebyly uznány pohnutky nízké a nečestné. Nejvyšší soud zamítl v krátkém líčení všech 97 zmatečných bodů, ale vyhověl stížnosti prokurátora a vyslovil pohnutky nízké a nečestné, což bude míti za

následek, že soudruh Stránský místo do státního vězení, které je vyhrazeno podle vládní osnovy politickým provinilcům, půjde do některé trestnice lepiťi pytlíky. Kdo z komunistických funkcionářů chtěl by aspirovat při své činnosti na státní vězení, musil by si do třídního boje proletariátu obout lakýrky, vzít glase rukavičky a smokink, voditi deputace nezaměstnaných, hladovících, vyloučených a stávkujících k pánům ministrům, okresním hejtmanům, ředitelům továren a pak by se snad dočkal toho, že v případě nějakého přestupku by mohl přijíti do státního vězení. Jakmile však komunistický funkcionář se postaví v čelo hladovějících, bídou štvaných dělníků, žen a dětí a jde v jejich řadách jako prostý voják třídního boje a chce tlakem mas vykonati vliv na uspořádání věcí veřejných i sociálních, nesmí si dělati žádné iluse o státním vězení a jeho výhodách, nýbrž počítati s určitostí s tím, že bude lepiťi pytlíky, nebo dělat konkaře v některém československém kriminále, protože v tomto státě je nízké a nečestné státi v čele hladovějících demonstrantů, a vésti je do boje za chleba a práci do ulic je zvláště zavržitelné. Kdyby bylo staré Rakousko mělo takové moderní kriminology, jako máme v Československu, zvláště v osobě sociálfašistického ministra spravedlnosti dr Meissnera, nemusilo za dobu od r. 1849, t. j. od vydání nejvyššího nařízení 28. října 1849 až do svého pádu, mazliti se s několika sty nebo tisíci politických vězňů a poskytovat jim všemožné výhody. Jak naivní a prostodušní byli staří rakouští ministři spravedlnosti i za éry Bachovy, jak prostí byli rakouští kriminologové a jak nesnesou naprosto srovnání s takovým Meissnerem anebo jeho sekčními šéfy z ministerstva spravedlnosti. Sama důvodová zpráva přiznává, že podle nejvyššího rozhodnutí z 28. října 1849, z 3. prosince 1864 a ministerských výnosů ze 24. června 1867 a 29. prosince 1867 platily v Rakousku za politické i zločiny pozdvížení a vzbouření z politických důvodů, zločiny veřejného násilí proti říšské radě nebo zemskému sněmu. To náš pan ministr spravedlnosti v tomto směru provedl úplné odrakouštění. Nyní stačí, když jeden četník nebo policajt řekne, že obžalovaný ho ohrožoval, a i kdyby toto tvrzení bylo vyvráceno padesáti svědky civilními, jest odsouzen podle § 81 trest. zákona, za zvláště nebezpečných okolností dostane rok nebo více a již se ubírá na Pankrác, Bory, Kartouzy, nebo do jiného ústavu, je zařazen mezi zloděje, vrahy, lupiče a nesmí se mu ani zdát o nějakých výhodách. A aby svědectví civilních svědků bylo co nejvíce oslabeno a aby výpověď četníka nebo policajta byla co nejvíce podepřena, podá prokurátor na svědky obhajoby žalobu pro tentýž trestný čin, pro který je žalovaný souzen a odsouzen, aby si to pro příště rozmyslili vyvracet nějaké nepravdivé výpovědi četnické. Pro komunisty tedy výhody státního vězení nebudou, ale za to budou i nadále požívati zvláštní nepsané a nelegalisované výhody zločinci z měšťáckých kruhů, jako požíval dr Svátek, známý z benzinové aféry, pan otec Ort, král keřasů, dr Klepetář, jeden z vrahů Vörösmartyové atd. Krásnou a poučnou ilustrací právních a justičních poměrů v tomto státě byl právě nyní ukončený proces se soudr. Majorem před krajským soudem v Bratislavě. Proces tento byl druhým aktem košútského krveprolití. Třetí akt se bude také odehrávat, bude se odehrávat z vůle a síly třídně vědomého proletariátu, ale na lavici obžalovaných nebudou sedět ti, kdož vedou zbídačené dělnictvo do boje proti vykořisťovatelům, nýbrž praví vinníci, t. j. ti, kteří proletariát tohoto státu vyhladovují a zbídačují. Jak došlo ke krveprolití v Košútech? Již téměř dva roky máme v Československu těžkou, hlubokou hospodářskou krizi, právě tak jako ve všech ostatních kapitalistických státech, československá vláda zrovna tak, jako všechny vlády v druhých kapitalistických státech, ukazuje svoji úplnou neschopnost krizi jakýmkoliv způsobem zmírniti nebo odstraniti, ale ukazuje také, že jest odhodlána v zájmu udržení kapitalistických zisků použít všechny prostředky, aby útraty krise neslo pracující obyvatelstvo, dělnictvo, drobní zemědělci, malí živnostníci a nižší kategorie veřejných zaměstnanců. Kapitalisté využívají této krise ještě k většímu zbídačení dělnictva. Půlmilionová armáda nezaměstnaných slouží jim k tomu, že snižují dále mzdy těch, kteří ještě v zaměstnání jsou a prodlužují jim pracovní dobu za přímé patronance vlády se 6 sociálfašistickými ministry. Jest úplně pochopitelné, že dělnická třída se brání jak proti nezaměstnanosti, tak také proti racionalisačním metodám, které znamenají její soustavné ožebračování. Košúty jsou vzornou ukázkou kapitalistického

řádění. Při hlavním přelíčení byl to sám prokurátor dr Bořický, který chtěl ukázati, že komunistická strana a soudr. Major úplně zbytečně vedli dělnictvo do boje, a proto při výslechu notáře Kuzmy položil téměř otázku, jaké jsou mzdy zemědělského dělnictva v galantském okrese. A notář Kuzma, který pochopil výborně, že jeho úkolem je podepřítí obžalobu, nemohl přes nejlepší vůli panu prokurátorovi pomoci a musil přiznat, že po vítězné stávce, vedené rudými odbory za osobního vedení soudr. Majora obnáší mzda zemědělských dělnic 9 Kč a mužů 13 Kč za desetihodinovou dobu pracovní. Tyto mzdy jsou nyní po 30% zvýšení mezd. To znamená, že před bojem měly ženy 7 Kč a mužové 10 Kč za deset hodin úžasně dřiny. A tu pan státní zástupce položil notáři Kuzmovi otázku, zdali k této mzdě mají dělníci ještě také nějaký deputát, a musil slyšeti, že vedle této mzdy nedostávají vůbec ničeho. Pan prokurátor Bořický je však velice houževnatý pán, nevzdal se naděje a přešel na deputátníky. Tázal se, jaké jsou jejich požitky. A tu se dozvěděl, že deputátníci dostávají ročně 16 q obilí, 1 litr mléka denně, 75 Kč v hotovosti měsíčně a k použití jeden hon půdy. Převedeme-li všechny tyto požitky deputátníků na valutu, zjistíme, že úhrnný příjem deputátního dělníka v galantském okrese zaměstnaného buď u Dioszeského cukrovaru nebo u firmy Diamant a Glaser obnáší asi 4.500 Kč ročně za strašlivou dřinu od slunka do slunka v době, kdy velkostatky shrabují obrovské zisky. Cukrovar v Dioszégu platí dělníkům žebrácké almužny, se svolením okresních a živnostenských úřadů, dře je 10 a více hodin denně, malým zemědělcům platí 14 Kč za 1 q řepy, ale cukr prodává 6 Kč za 1 kg. Na takovéto zločiny, na vydírání a zbídačování pracujícího lidu, nemáme ovšem žádné paragrafy a žádné zákony a panu ministru spravedlnosti ani nenapadne, aby si tím lámal hlavu. Byl jsem po celou dobu procesu přítomen v soudní síni jako zástupce Rudé pomoci a mohu tudíž z vlastní zkušenosti vyličiti vše, co se před krajským soudem bratislavským při tomto procesu odehrávalo. V první řadě je nutno ukázat na to, jaká opatření byla učiněna se strany vlády pro tento proces. Krajský soud bratislavský byl obkličěn spoustou uniformovaných policistů a fízli, od vrat až nahoru po schodech a chodbách jsme opět viděli množství uniformovaných strážníků a pověstných „nenápadných“ pánů, kteří každého zastavovali a tázali se ho, co v soudní budově hledá. Líčení bylo veřejné, ale aby té veřejnosti se příliš mnoho do soudní síně nedostalo, vydávaly se vstupenky tím způsobem, že dvě třetiny vstupenek dostali policajti a fízlové, zbývající třetinu žurnalisté a několik civilních osob. Před počátkem líčení vždy napřed byli vpuštěni do soudní síně policisté a fízlové, a teprve když zaujali místa tak, aby ovládali celou soudní síň, byli mezi ně vpuštěni ostatní hosté. Zahraniční žurnalisté byli velice překvapeni, když při vchodu do soudní síně byly jim prohledávány aktovky a konec konců musili je odevzdat do úschovy a do soudní síně směli si vzít jen trochu papíru a tužku nebo péro. Všichni, kdož byli podezřelí, byli po celou dobu procesu bratislavskou policií hlídáni. I obhájci si musili veřejně na tohleto demokratické opatření stěžovati. Hned první den jsem zpozoroval, že mně je přidělen zvláštní ochránce, který mě provázel na každém kroku, a proto druhý den jsem šel zcela otevřeně na velitele policejní stráže a řekl jsem mu: „pane okresní, představte mi toho fízla, který mě bude dneska hlídat, toho včerejšího už dobře znám“. Ale ani takovéto ostudné veřejné výtky nepřiváděly policii do rozpaků. Bratislavská policie byla si vědoma toho, že za ní stojí celý státní aparát od policejního ředitele přes zemský úřad, ministerstvo vnitra až k vládě Československé republiky a věděla, že pod touto mocnou záštitou může si dovolit vše, co chce. A nyní ke hlavním osobám bratislavského procesu. Obžalovaným byl náš soudruh poslanec Major, který nestál před tímto soudem jako obžalovaný, nýbrž jako žalobce a který ve chvíli, kdy se rozhodovalo o jeho osudu, o jeho svobodě, stál hrdě před měšťáckým třídním soudem a vznášel obžalobu proti četníkům, proti úřadům, proti vládě, proti kapitalistům, žaloval v soudní síni na úžasnou bídu zemědělských dělníků, žaloval na to, jak okresní úřad zakazuje všechny veřejné schůze, řádně ohlášené, žaloval na to, jak četníci brutálně postupovali a jak s hladovým davem jednali. Na soudruha Majora jsme hrdí a prohlašujeme, že jsme s ním všichni solidární. Ale nejen my, poslanci a senátoři, ale veškerý třídně vědomý revoluční proletariát vidí v soudruhu Majorovi

personifikaci vzorného proletářského bojovníka. Význačnou roli v bratislavském procese hrál rada zemské správy Liška, 32letý mladý muž a již je radou zemské správy. Velice rychlá kariéra. Obyčejně tak po 20leté službě dočkává se koncipientní úředník toho, že to dotáhne na radu. Pan rada Liška postupoval velice rychle. Když vypovídal v procesu Majorově, pochopili jsme příčiny jeho rychlé kariéry. Pan rada Liška operoval domnělým oběžníkem, vydaným v lednu t. r. ústředím komunistické mládeže, v němž se vyzývá komunistická mládež v celé Československé republice, „aby pořádala demonstrace a aby rušila veřejný klid a pořádek“. Když obhajoba navrhovala předložení tohoto oběžníku, schoval se pan rada Liška a Zemský úřad za úřední tajemství a uvolil se z něho pouze přečísti některé odstavce, ale předložiti soudu oběžník nemohl, je vidět, že pan rada Liška ve své snaze po rychlém postupu dopouští se úžasných nesmyslů, když vkládá do „oběžníku ústředí komunistické mládeže“ výroky o porušování veřejného klidu a pořádku, výroky, které jsou známy jedině z trestního zákona a zákona na ochranu republiky, kterých ale nepoužívá nikdy a v žádném případě komunistická strana. Vždyť i sama „Nová Svoboda“, orgán sociálnědemokratický, ukázala již po prohlášení ministra Slávika, v němž mluvil o přípravách ozbrojeného povstání v Košútech, o kulometech, že takovéto relace jsou úžasně hloupé a že jim žádný rozumný člověk nevěří. Pan rada Liška chtěl však svého šéfa přetrumfnout a dodati mu nový materiál a tak se pustil po staré osvědčené cestě výroby falešných dokumentů. Nadporučík Jánošík. Nadporučík Jánošík slouží již 24 roků u četnictva, což znamená, že 11 roků sloužil jako maďarský četník za vlády maďarských beřárů v Uhrách. Jistě že, když byl převzat Československou republikou, nebyl důstojníkem, nýbrž jenom závodčím nebo strážmistrem, a svoji kariéru udělal až teprve v „demokratické“ republice na základě své výborné kvalifikace. Byl-li Jánošík četníkem za maďarské vlády, je to důkazem, že třebaže je původem Slovák, byl tehda zuřivým maďaronem, jinak by ho byla maďarská vláda nemohla potřebovat. Po převratu zjistil svůj slovenský původ a otevřel si cestu ke skvělé kariéře. Že opravdu v tom umí chodit, dokázal sám štábní kapitán Souček, který o něm prohlásil, že je instruktorem četnických sborů na Slovensku.“

Eduard Vacek

Použité prameny:

Zákon č. 123/1931 Sb., o státním vězení s důvodovou zprávou.
<http://www.psp.cz/eknih/1925ns/se/stenprot/110schuz/s110001.htm>

Poslední rozhovor s Lubošem Hruškou

V sobotu 30. června 2007 zemřel po těžké nemoci Luboš Hruška, politický vězeň a iniciátor plzeňského Památníku obětem zla s meditační zahradou. Přinášíme část nedokončeného rozhovoru, který poskytl redaktorům Katolického týdeníku. „Už na tom nejsem dobře,“ omlouval se tehdy devětasedmdesátiletý plukovník Hruška, jehož zdravotní stav poznamenala i smrt manželky.

Po nástupu komunistů jste utíkal před zatčením, jenže Vás chytili. Na jak dlouho Vás zavřeli?

Chytili mě na Šumavě 31. října 1949. Za velezradu a špionáž mě pak odsoudili k 18 rokům těžkého žaláře. Byl jsem v Brně na Špilberku, v Plzni na Borech, později v Opavě, Leopoldově i na Bytízu v Příbrami. Dneska toho nelituji. Zažil jsem tam mnoho krásných setkání i smutných událostí. Vzpomínám, jak jsem jednou ráno na Pankráci slyšel řinčení

řetězů. Koukal jsem okénkem a viděl, jak venku na dvoře chodí vězni zakovaní do řetězů. Říkali jim čerti nebo medvědi. Byli to lidé, kteří se pokusili o útěk. Když je chytili, zakovali je do objímek, které spojoval řetěz z mohutných článků. Pouta měli na nohou i na ruku nepřetržitě čtyřadvacet hodin denně. Měli speciální oblečení, které se rozepínalo na boku. Když potřebovali na záchod nebo se najíst, bachař jim na chvíli pouta na ruku rozepnul. Tohle dělal ve 20. století člověk člověku, Čech Čechovi. Tak se chovali komunisti.

Jak se k Vám chovali bachaři ve vězení?

Viděl jsem i zažil, jak mlátili vězně. Na Borech zbili i mě. Jednou jsem do dopisu napsal něco, co se nelíbilo cenzorovi, který všechny dopisy kontroloval. A tak mě zavolali k raportu. Náčelník, štábní kapitán Šafarčík, strašná svině, mi dal 14 dní korekce. To je kriminál v kriminále. V podzemí pod severním křídlem je samý katr. Byl jsem na jedenáctce, do smrti na to nezapomenu. Šéfem korekce byl strážmistr Václav Brabec. Šli jsme tam krouceným schodištěm a když jsme přicházeli, před katrem stál jeden vězeň, asi pětadvacetiletý chlap. Úžasně inteligentní tvář, ale mučednická, ztýraná. Tehdy mě napadlo, že takhle jsem si vždy představoval tvář Krista. Později jsem se dozvěděl, že to byl po dvou měsících z korekce propuštěný major Jan Šmíd, kdysi osobní lékař Hany Benešové. Byl to vojenský lékař, který byl komunistům trnem v oku a chtěli ho zlikvidovat. V korekci dostal pořádně zabrat. Mne dali za katr také. Brabec tam měl k ruce dva vězně, odsouzené po válce podle retribučního dekretu za kolaboraci. Poručili mi vysvléci se do naha a pak mě prohlédli. Zkontrolovali mi ústa, uši, nos i konečník, abych nikde nepronesl ani kamínek od zapalovače, kousek papíru nebo tuhu. Neexistovalo něco pronést, natož opasek nebo provaz. Brabec mě převzal, hodil do cely a bylo ticho. Večer nosili bachaři filcové bačkory, takže jste ani neslyšel, že jdou. Ale museli odemknout katr, který odděloval celé oddělení a zámek cvakl. Jelikož tam bylo absolutní ticho, slyšeli jsme cvaknutí a hned nás napadlo, že jsou tady bachaři. Od raportu jsme šli do cel tři, každý do jiné. Za chvíli slyším z dálky volání. Asi za půl hodiny se otvírala sousední cela a za chvíli jsem už jasně slyšel, jak vězeň vedle řve: Nemlaťte mě, netlučte mě! Hned jsem si uvědomil, že příště bude řada na mně. Také že ano. Asi za další půl hodinu zabouchli vedlejší celu a otevřeli moji. Jeden bachař zůstal mezi dveřmi. Jmenoval se Trepka, ale říkali jsme mu Cikán, poněvadž byl snědý jako cikán. Brabec začal kroužit kolem mne a vyptával se: Tak co, chlapče, proč tě zavřeli? Proč jsi tady u mě? Tak aby sis pamatoval, že to nemáš dělat, tak se ohni! Musel jsem se ohnout, spustit oblečení a vystrčit nahá záda. Pod rukou jsem koukal, co se bude dít, protože v ruce neměl nic. Brabec vytáhl z nohavice dlouhý bejkovec a začal do mě řezat. A přes ledviny. Druhá a třetí rána už safraportsky bolí. Já si v duchu říkal: Ty dobytku, kdybys mě zabil, tak ze mě nedostaneš ani hlásek! Dal mi pětadvacet ran, přestal a odešel. Potom jsem asi po týdnu močil krev a dodnes mám potíže s ledvinami. Tak se choval Brabec, a to je jen další malá ukáзка, co je komunismus. Byli tam tři čtyři bachaři, kteří se vždycky převlékli do modráků, pendreky v ruce a brali cely jednu po druhé. Každého vězně seřezali se slovy: Soudruzi ze Škodovky vás pozdravují!

Zažili jste, jak některého vězně ubili k smrti?

Václav Brabec ubil studenta. Umlátil ho na cele a pak ho ještě s jedním bachařem donesli do korekce. Viděl to jeden vězeň kukátkem ve dveřích, kde zůstal měsíček nezakrytý plíškem. Byl zavřený naproti a viděl, jak dva bachaři přinesli kluka a pověsili ho za opasek na mříž. Naprostá blbost, protože kde by vězeň sehnal v korekci pásek. V roce 1968 jsme dali případ dohromady a vojenský prokurátor Buriánek byl ochotný se do obžaloby pustit s námi. Jenže pak přišli Rusové a my se tomu bachaři museli těsně před soudem ještě skoro omlouvat.

Když se probíráte svým životem, cítíte se jako oběť komunismu, nebo Vás vězení naopak obohatilo?

Celý život – říkám mu moje křížová cesta – mi dal hodně. Za dráty jsem poznal mezi vězni stovky překrásných lidí, s nimiž bych se v životě nikdy nesetkal. V Leopoldově jsem se dal pokřtít jezuitou Frantou Šilhanem, když jsem viděl, jak to tam křesťané krásně snášejí. Toužil jsem být jako oni a jako oni se chovat. Frantík mě tenkrát pokřtil a já si slíbil, že jestli přežiji, tak až se vrátím, z naší veliké zahrady udělám areál pro ozdravení duše člověka – dnešní Památník obětem zla. Takže pro mě doba ve vězení není ztracená, naopak mi moc dala. Ale ne, že by musela být, to ne. Komunismus je ďábelský režim, který musí být ve světě zlikvidovaný. A taky bude. Jsem o tom přesvědčený, ale chce to čas a statečné lidi.

Napřed jste chtěl tvořit památník obětem komunismu, že?

Zpočátku jsem skutečně chtěl, aby to byl památník obětem komunismu. Měl jsem ale výborného rádce, pátera Michala, františkána. Řekl mi, že oběti byly, jsou a budou. Proč tedy jen obětem komunismu, když jsou třeba oběti z druhé světové války a přijdou další. Řekl, ať uděláme památník všem obětem zla. Byl to dobrý nápad. Památník je ve formě křížové cesty. Tvrdím, že každý – ať je nebo není věřící – nese svůj kříž. Jednou neštěstí přijde na každého. Jde o to se s tím smířit, vyrovnat a naučit se svůj kříž nést. Toužil jsem, aby každý, kdo do zahrady přijde, si zde sedl na lavici a přemýšlel. Pokud možno o sobě. My totiž přemýšlíme o špatném sousedovi, ale naše vlastní chyby nevidíme. Jsem rád, že se to podařilo.

Jak dlouho památník vznikal?

Dělal jsem ho třicet let. Pustili mě v roce 1960 na velkou amnestii – čekala mě lopata a krumpáč a po šichtě jsem dělal zase nádeníka na zahradě. Vykácel jsem 90 ovocných stromů k nelibosti mého táty, i když říkal, ať si se zahradou dělám co chci. Ale to víte, byl to jeho sad. Páter Michal sehnal výborného sochaře Romana Podhrázského, kterému za komunismu nedali bolševici šanci. Do nápadu křížové cesty se zamiloval a začal makat. Křížovou cestu tvořil pět a půl roku. Na radu P. Michala začíná Zeleným čtvrtkem a končí Vzkříšením. Hodně lidí se díky téhle zahradě už obrátilo a z toho mám radost.

Měl byste problém svým tyranům odpustit?

Politici vězni páter Václav Dvořák nebo břevnovský opat Opasek měli překrásné úvahy o odpuštění. Lidé si myslí, že viníkům odpustíte – a všechno je dobré. Nejde ale jen o to, že mu odpustím. Když za mnou přijde člověk, který do mě řezal, bude se kát a prosit o odpuštění, když u něj uvidím snahu a lítost, tak jsem připravený mu odpustit. Musí ale přijmout trest za to, co udělal, musí si ho odpykat. To vše k odpuštění patří.

Byli někteří z těch, co Vám ubližovali, potrestaní?

Ne. Nikdo z nich nebyl potrestaný.

V Plzni stále ještě žije prokurátorka Polednová–Brožová, která je podepsaná pod některými rozsudky smrti, že?

Za bolševika vystudovala práva a chtěla se předvést. Tak řádila v případě Milady Horákové a zasloužila se, aby Horáková byla pověšena. Byla jednou z nejhorších a je neuvěřitelné, že se tak dlouho nikdo nepokusil ji za to obžalovat a odsoudit. Ale co by to bylo

platné. Například prokurátor Karel Vaš, který má na svědomí generála Heliodora Píku, byl souzený, avšak všechno je podle soudu promlčené. Nic se mu nestalo, takže jí by se také nic nestalo. Ale aspoň by se veřejnost dozvěděla, co je zač. Naše plzeňská pobočka Konfederace politických vězňů se snaží, aby byl ustaven soud, který odsoudí komunistickou organizaci jako zločineckou. Aby bylo řečeno: Ano, je to režim, který nadělal tolik zlého. Chceme, ať je komunistická strana zakázaná. Ale komunisté u nás dále normálně fungují, doslova se nám smějí a rozhodují o nás v parlamentu. A největší tragédie je, že je máme i v Evropském parlamentu a že nás zastupují na mezinárodní úrovni. Člověku je do řvaní, když si to uvědomí.

A ti, co páchali zločiny, nadále unikají trestu...

Tvrdím, že spravedlnost je jedna – a tou je Boží spravedlnost. Každý dostane, co si zaslouží. Někdo dřív, někdo později. Lidi si o někom řeknou: Hele, tak on si žije jak prase. Já mu to ale nezávidím, poněvadž to nic není. Když přijdeme před Boží soud, každý se budeme zodpovídat. Já mám občas takovou chvilku, kdy na mě přijde doslova touha odejít z tohoto světa a umřít. Někdy po odchodu ze světa skoro až toužím. Mám zpovědníka, který byl také zavřený. Říkám mu: Toníčku, představ si, že mám chvilky, kdy bych chtěl umřít. On mě pohladí a říká: Ale chlapče, vždyť už si to zasloužíš. Smrt bere z křesťanského hlediska, že přijdeme do něčeho lepšího. Ležel jsem v nemocnici čtyři měsíce, měsíc v bezvědomí. Sebrali mě hrobníkovi z lopaty. Nevím proč, zřejmě jsem ještě dostal nějaký úkol.

Nepůsobí negativně na morálku společnosti, když lidé vidí, že zločiny komunistům prošly a procházejí bez potrestání?

Samozřejmě, že to působí na ostatní. Když není násilí trestáno a za zločinem nenásleduje spravedlivý trest, tak to škodí všem. Byl bych rád, kdyby se aspoň něco z té doby dostalo do učebnic a kdyby kantoři měli zájem dětem něco říct. Nás odsouzených politických vězňů bylo asi 250 tisíc a teď je nás jen asi 5 tisíc. Všichni ostatní už zemřeli. Před několika lety jsme byli na pohřbu Jirkovi Flakovi, zápaďákovi a bývalému spoluvězni. Bylo to někdy koncem ledna nebo v únoru, takže byla zima, patnáct pod nulou. Mši svatou sloužil Toníček, farář Antonín Hýža, bývalý mukl, který si odseděl také několik roků. Už je starý, nemocný, tak se chudák zimou celý klepal. Když jsme potom promrzlí odcházeli ze hřbitova s Tondou Husníkem a dalšími bývalými vězni, tak jsme si svatosvatě slíbili, že umřeme v létě.

Luboš Hruška se narodil v roce 1927 v Plzni. Po válce nastoupil na Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě. Po únoru 1948 se podílel na ilegální činnosti proti komunistům, před zatčením se pokusil utéci přes hranice. V roce 1949 byl zatčen a odsouzen za velezradu a špionáž na 18 let těžkého žaláře. Vězněn na Špilberku v Brně, Pankráci v Praze, na Borech v Plzni, Opavě, Leopoldově a v příbramském lágru Bytíz. Po propuštění na amnestii v roce 1960 se oženil a pracoval jako dělník. Od roku 1962 začal realizovat projekt meditační zahrady a Památníku obětem zla. Rehabilitován byl až v roce 1990. V roce 1997 dostal Řád T. G. Masaryka, vyznamenal ho také papež Jan Pavel II. Řádem sv. Silvestra. V červenci 2001 po něm pojmenovali astronomové manželé Tiší planetku Hruška 18841. Zemřel 30. června 2007.

Použitá literatura:

Gáliš, Radek: Slíbili jsme si, že umřeme v létě. In: Katolický týdeník č. 29/2007.

Plk.v.v. Luboš Hruška (foto: Gális, Radek)

Základy občanské mravouky

Soucit

Je nejvyšším projevem lidského nitra, je založený na empatii, schopnosti vcítit se do pocitů druhého člověka, sdílet s ním jeho emoce. Pravý soucit ovšem neznamená, že by člověk plakal s těmi, kteří pohřbívají své mrtvé, a radoval se s těmi, kteří jsou účastní na svatbách nebo křtech. Skutečný soucit je založený na tom, že ten kdo trpí nebo se raduje, je součástí lidského rodu, je pocíťován jako bližní. Soucit se neměří velikostí utrpení, ale silou citu, který máme pro toho, kdo trpí. Společnost projevuje buď falešnou soustrast, nebo soucit nezná vůbec. Někteří lidé sice navenek projevují soucit vůči bližnímu, v nitru mu však přejí neštěstí. Jiní se zdánlivě radují z radosti bližního, niterně jsou ale spalováni jedem závistí. Většiny lidí se neštěstí člověka nedotkne vůbec, nebo jsou pouze zvědaví, co si dotyčný počne v takové situaci. Často se lidé, kteří se projevují tzv. soustrastí, věnují nepodstatným maličkostem, zatímco jim souvislosti a společenské složitosti zcela unikají. Lidé jsou členy různých společností na ochranu zvířat a zabývají se záchranou drobných živých tvorů, ale nevidí bolest a utrpení lidského druhu, nebo je považují za bagatelní. Jsou lhostejní k týrání dětí, nebo slabších osob, ale v myšlenkách se zabývají utrpením zvířat. (přirozeně tím nemá být chápáno, že bychom měli být k utrpení zvířecích druhů lhostejnými). Bohatí často chovají ke svému pobavení luxusní a exotická zvířata, na něž vynakládají značné prostředky, ale lidský tvor bez přístřeší je pro ně odpadem. Každému člověku se čas od času naskytne příležitost, aby činil dobro a podal pomocnou ruku nešťastníkovi. Pokud člověk slouží blahu svých bližních, slouží tím zároveň také svému vlastnímu blahu.

Dar – almužna

Udílení osobního hmotného daru je nejlevnějším okamžitým milosrdenstvím. Ve spravedlivé lidské společnosti nesmí existovat chudáci na sociálním dně. Společnost, která se nedokáže o své chudé postarat, je nemravná a nedokonalá. Otázka chudoby je věcí obce a státu, které jsou zodpovědné za to, aby zaopatřovaly základní živobytí těm, kteří ho nemají a nemohou mít. (není zde řeč o permanentních lenoších a parazitech). Dobročinné spolky, slavnosti a sbírky mají v sobě vždy cosi nemravného - především to, že se těm, o něž při sbírkách především šlo, dostane nejmenšího vybraného podílu či shromážděné částky. Pokud mají jedni v lidské společnosti nadbytek, je spravedlivé, aby část věnovali těm, kteří mají nedostatek. Tyto akty se nazývají *soucit s bližními*. Není vyloučeno, že se člověk může ocitnout v situaci, kdy mu bude velmi záležet na soucitu druhých. Křesťanská morálka učila soucítění k chudému, stejně jako k bohatému, známému i neznámému. Vyžadovala soucítění i s nepřáteli. Nejsme si jistí, že jsou tyto mravní postuláty překonány. Pokud lidé hledají nové světy, aby objevili ráj, mohou jej snadno nalézt tím, že se naučí pravému soucitu k bližnímu. Mravně dokonalého člověka zabolí v nitru, pokud někoho sám, byť i právem poškodil či potrestal, je mu líto člověka, na něhož se rozzlobil. Jistě není směšný rodič, který trpí tím, že potrestal z důvodů kázně vlastní dítě.

Pláč je nejčestnějším osudem mravního člověka. Pláč z důvodu soucitu očišťuje srdce. Je třeba soucítit i se zvířaty. Člověk, který dokáže týrat zvíře, dovede týrat také lidi.

Škodolibost

Je nelidské, pokud se někdo dokáže radovat ze škody a utrpení druhých lidí. Podle velkého množství čtenářů bulvárního tisku se zdá, že existuje hodně lidí, kteří mají ďábelskou radost z cizích útrap, neštěstí a problémů, neboť to je hlavní náplň těchto médií. Radost z cizího utrpení bývá tak spontánní, že často můžeme slyšet i slovní výrazy: Dobře mu tak, To mu přeji, Patří mu to! Ze škodolibosti, ze zášti, a ze špatné povahy pochází i schvalování zlých skutků a činů. Mnozí považují za zásluhu, pokud někdo jiným krade štěstí. Všichni takoví lidé jsou škodolibí a zdá se, že jich je ve společnosti většina. Škodolibost není nikomu vrozená, děti nebývají škodolibé. Jsou to rodiče, učitelé a především společnost (společenské elity), která v dětech vychovává špatnými příklady tuto nectnost.

Eduard Vacek
Pokračování

Dokumenty o zločinech komunismu na školách

Projekt společnosti Člověk v tísni nazvaný „Příběhy bezpráví – komunistické Československo“ se již od loňského podzimu snaží oslovit studenty českých a moravských škol. Přináší 16 dokumentárních filmů různých režisérů, např. Heleny Třeštílkové, Olgy Sommerové, Pavla Štingla, Milana Maryšky a dalších. Organizátoři akce nabízejí školám sedm dokumentů o komunistickém období. Patří k nim například filmy

"Sladké století" nebo "Hitler, Stalin a já." Učitelé mohou také dětem promítnout dokumenty z cyklu "Ztracená duše národa" či investigativní snímek "Věž smrti". Po projekcích filmů vždy následují besedy s přizvanými hosty, kteří komunistické bezpráví zažili na vlastní kůži.

Projekt, který bohužel nepodpořilo ministerstvo školství, se koná za přispění Státního fondu ČR pro podporu a rozvoj české kinematografie a Národního filmového archivu. Organizátoři projektu oslovili téměř 4 800 škol, o projekt jich však projevílo zájem jen 330. Proč je na školách tak malý zájem? „*Pedagogové na školách nebyli lustrováni a od mnohých se nedá očekávat, že by objektivně informovali o nedávné minulosti. Mnozí se oprávněně obávají, že debata o událostech se může změnit v debatu nad jejich konkrétními životními postoji*“, říká ředitel projektu Karel Strachota, který klade důraz zejména na besedy s pamětníky. „*Při každém setkání s politickými vězni si uvědomím, že mezi námi ještě žijí lidé, kterým se nedostává zasloužené pozornosti a úcty. Tito stateční lidé prošli neuvěřitelným peklem a zůstávají nezlomeni. Strašně mě mrzelo, že když se hlasovalo o Největšího Čecha, nikdo z nich se neobjevil ani v širší nominaci. Jako bychom na ně úplně zapomněli*“, komentuje politickou, ale především mravní situaci ve státě.

Slavnostního zahájení tohoto projektu se začátkem listopadu v loňském roce zúčastnil v pražském kině Perštýn i ThDr. Oto Mádr, kterého potěšil zájem mladých lidí o filmové historické dokumenty. „*Jde o to, aby se mladí neztratili v nějaké mlze či v příznivém a zábavném prezentování strašných let lhaní a vraždění*“, říká teolog, který byl komunistickým režimem ve vykonstruovaném procesu odsouzen na doživotí. „*V mém veřejném procesu s katolíky byli dva mladí vysokoškoláci odsouzeni k smrti a popraveni*“, vzpomíná O. Mádr. „*Tlak na člověka byl tehdy strašný. Málokdo byl tak obdarován, že se rozhodl jasně – buď, anebo. Mně se to podařilo, ale přiznám se, že ty nejkrutější metody na mě neuplatnili*“, říká Mádr. Zároveň dodává: „*Chápu i ty, kteří byli na druhém břehu a poslušně pracovali pro negaci a smrt. Mnozí z nich se probudili až tehdy, když nás poznali v kriminále, kam se také dostali. Byli to političtí konvertité a nezřídka bylo jejich obrácení spojeno s konverzí ke křesťanství. Oslovilo je, když viděli, že my trváme na svém za každou cenu, protože Bůh je někdo, kdo si zaslouží třeba i oběť života. Vedli jsme spolu důvěrné rozhovory. Ukázalo se, že být křesťanem není nuda. Že je to báječný život, i když tvrdý.*“ Oto Mádr let, strávených ve vězení nelituje. „*Jak bych mohl! Považuji je za veliký dar!*“

Eduard Vacek

Použité prameny :

<http://www.gop.pilsedu.cz/home/bezpravi/>

<http://jedensvetnaskolach.cz/index2.php?id=204>

Kartouza ve Valdicích - Uzamčený svět - historie věznice (1857 -2007)

Regionální muzeum a galerie v Jičíně spolu s Kabinetem dokumentace a historie VS ČR a Věznicí Valdice připravilo u příležitosti 150. výročí založení C.k mužské trestnice v Kartouzích výstavu pod názvem: „Kartouza ve Valdicích - Uzamčený svět - historie věznice (1857 -2007)“. Nad konáním výstavy převzal záštitu předseda Senátu Parlamentu ČR, Přemysl Sobotka, biskup královéhradecké diecéze Mons. Dominik Duka, hejtman Královéhradeckého kraje Pavel Bradík a generální ředitel Vězeňské služby ČR genmjr. PhDr.Luděk Kula.

Vernisáž výstavy se konala dne 6. října 2007 v prostorách Regionálního muzea a galerie (RMaG) v Jičíně. Přítomné hosty přivítal ředitel RMaG v Jičíně, Mgr. Jaromír Gottlieb, úvodního slova se ujal první náměstek generálního ředitele VS ČR plk. JUDr. Jaroslav Gruber a za vedení Věznice Valdice vystoupil ředitel plk. JUDr. Karel Kocourek. S pojetím výstavy a jejího členění seznámil přítomné vedoucí Kabinetu dokumentace a historie VS ČR PhDr. Aleš Kýr, který zároveň upozornil na význam studia minulosti českého vězeňství v odborné přípravě zaměstnanců VS ČR, zabezpečované Institutem vzdělávání VS ČR ve Stráži pod Ralskem. Za vedení IV VS ČR se zúčastnil I. náměstek ředitele plk. Mgr. Bořivoj Malát.

Výstava potrvá do 3. února 2008 a je otevřena denně, kromě pondělí od 9:00 do 12:00 a od 12:30 do 17:00 hod.

Výstavu zahájil za přítomnosti spoluorganizátorů Mgr. Jaromír Gottlieb, ředitel Regionálního muzea a galerie v Jičíně

Spolupořadatelé z VS ČR (zprava: plk. JUDr. J. Gruber, PhDr. A. Kýr a A. Kafková – autoři scénáře, plk. Mgr. B. Malát, plk. JUDr. A. Kocourek)

Mezi účastníky vernisáže byl též bývalý politický vězeň p. František Zahradka, t.č. nositel státního vyznamenání Tomáše G. Masaryka

Vězeňské realie z konce 19. století

Ze současné činnosti odsouzených ve Věznici Valdice

Všechna dosud vyšlá čísla časopisu Historická penologie jsou k dispozici na internetové stránce: <http://institut.vscr.cz/kategorie/?k=Literatura&o=0&p=150>

Obsah:

Věznice Valdice v historii českého vězeňství	1
Studijní cesta JUDr. Vladimíra Solnaře – Belgie	14
Místo posledního odpočinku Jánose Esterházyho	31
Jednání senátu Národního shromáždění o vládním návrhu zákona o státním vězení v roce 1931	33
Poslední rozhovor s Lubošem Hruškou	38
Základy občanské mravouky	42
Dokumenty o zločinech komunismu na školách	43

Inhalt:

Die Strafanstalt Valdice in der Geschichte des tschechischen Gefängniswesens
Die Studienreise des Dr.j.u. Vladimír Solnař – Belgien
Der Ort der letzten Ruhe des János Esterházy
Die Verhandlung des Senats der Volksversammlung über dem Entwurf des Gesetzes über dem Staatsgefängnis im Jahr 1931
Das letzten Gespräch mit Luboš Hruška
Die Prinzipien der bürgerlichen Sittenlehre
Die Dokumentation über die Verbrechen des Kommunismus auf den Schulen

Kabinet dokumentace a historie VS ČR

Redaktor: Eduard Vacek,
Adresa redakce:
Soudní 1672/1a, Praha 4, p.p. 3 14067,
telefon: 244 024 714,
e-mail: Evacek@grvs.justice.cz